

IRIS

3/20

ročník 18 | číslo 3 | léto – podzim 2020
NEPRODEJNÉ

04 | **Pižmoně
vystřídali jaci**

06 | **Svět
sucha**

14 | **Jak se
staví sen**

Běh ve prospěch přírody

Mezi dětskými běžci obsadila 1. a 3. místo dvojčata Marek (7.02) a Emma (7.15) Smolíková.

Foto Helena Smolíková

Pomoci záchraně ohrožených druhů se dá různým způsobem. Třeba si zaběhat – udělat něco pro své zdraví a ještě přispět na dobrou věc. Jako třeba při červené charitativní akci Vypalte za Nepálem v Zoologické a botanické zahradě města Plzně. Konala se v rámci aktivy Rozběháme Česko, jež se zrodila právě v Plzni. Zájemci si mohli zvolit mezi nezávodní pětikilometrovou trasou pro zkušené i začínající běžce a zážitkovým kilometrem se stanoviště pro celou rodinu, nejmenší sportovce, maminky s kočárky. V okolí zahrady se běželo po místech, kam si udělal loni v létě několikadenní dobrodružný výlet samec pandy červené Nepál. Odtud název akce. Finanční prostředky získané ze startovného ve výši 41 050 Kč byly věnovány na české a zahraniční záchranné projekty zoologické a botanické zahrady. V ČR se jedná o záchranu chrástala polního a sýčka obecného, v zahraničí o ohrožené druhy zvířat na Filipínách, západní Jávě a v Indonésii. Běh se konal pod záštitou prvního náměstka primátora města Plzně Mgr. Romana Zarzyckého, který závod odstartoval, a starostky obvodu Plzeň 1 Ing. Heleny Režábové.

FOTO NA TITULNÍ STRANĚ:
Skunk pruhovaný.

Foto Kateřina Misíková

CITÁT TOHOTO ČÍSLA:
Krajina je to, pro co lezeme na rozhledny.
Geobotanik RNDr. Jiří Sádlo

OTÁZKA PRO...

Moniku KAVKOVOU, vedoucí pokladen Zoologické a botanické zahrady města Plzně: JAKÁ BYLA PRÁZDNINOVÁ NÁVŠTĚVOST? Také se v zahradě projevilo, že mnoho obyvatel letos upřednostnilo dovolenou v tuzemsku?

„Rozhodně ano. V červenci si naši zahradu prohlédlo 104 309 lidí. Poprvé jsme měsíční stotisícovou hranici překonali číslem 106 859 osob v roce 2010 a potom právě až letos. Tehdy návštěvnost ovlivnilo otevření nových afrických a asijských expozic. Srpnový zájem o zoologickou a botanickou zahradu se vrátil už do průměru minulých let. Myslím, že se oproti počátku prázdnin již více cestovalo do ciziny.“

(rd)

Jih se posunuje k severu

Do české přírody pronikají ve stále větším měřítku zvířecí a rostlinní vetřelci z jihu. U Prahy vyjí šakali, v Polabí zdomácněly kudlanky nábožné, u Chrudimi hnízdí vlhy pestré, v Bílých Karpatech kvete vstavač trojzubý. Ve všech případech se jedná o druhy, které se u nás dříve téměř nevyskytovaly. Podle odborníků je to pouhý předvoj. Jak se klima otepluje, počet „jižních“ druhů se u nás v následujících letech rozšíří o stovky. A s nimi mohou přijít i nová nebezpečí pro lidi. Na jižní Moravě se začíná šířit bázlivec kukuřičný, který je obávaným škůdcem kukuřice. Ještě větším nebezpečím je pro ni motýlek zavíječ kukuřičný. Před 15 lety se vyskytoval jen v nejteplejších místech ČR, nyní poletuje i ve vyšších nadmořských výškách. Na sever se šíří teplomilní komáři přenášející nebezpečné nemoci.

Pro ty, kteří stále nevěří v globální oteplování, je následující údaj: Za posledních 130 let se průměrná teplota u nás zvedla o přibližně 1,2 °C.

(zt)

Plevel locika kompasová preferující teplejší stanoviště se šíří rychle a neodbytně Českem. Nebojí se už ani vyšších nadmořských výšek, o čemž podávají svědectví například příkopy u silnic v Pošumaví.

Foto František Hykeš

Černínova douglaska v Chudenicích

Jednou z nejvýznamnějších dřevin Americké zahrady u Chudenic v Plzeňském kraji je douglaska tisolistá. Současně je jednou z nejstarších v kontinentální Evropě.

Douglaska tisolistá je stálezelený jehličnatý strom z čeledi borovicovitých. Před poslední dobou le-
dovou byla domácí dřevinou nejen v Severní Americe, ale i v Evropě. Po ní se však objevovala jen na západě Severní Ameriky.

Do Evropy se vrátila zásluhou člověka po roce 1827. V současné době je tady považována za jednu z produkčně nejperpektivnějších dřevin. V řadě zemí, zejména v Německu, Rakousku, ale i ve Francii je brána, jak uvádí Jiří Kadera v časopise Český les (13/2014), za zdomácnělý druh, který zde dobře roste a obnovuje se, aniž by konkuroval ostatním dřevinám.

Věk nejstarších jedinců douglasek v Severní Americe je odhadován až na 1 000 let. Výjimečně dosahují výšky přesahující sto metrů (rekord z roku 1902 je 126,5 m) a obvodu kmene přes pět metrů.

Tzv. Černínova douglaska byla v Americké zahradě vysazena v roce 1842, když její předchůdkyně z roku 1827 brzy po výsadbě uhynula. V roce 2010 měla následující míry: výška 34,8 m, obvod kmene 572 cm, obvod koruny 68 m.

(čl)

PODPORUJÍ NÁS:

Páří se nosorožci indiští.
Foto Jaroslav Vogeltanz

LÁSKA MNOHA PODOB

V zoo se páří lev, želvy – to jen ty nejčastější příklady z té plzeňské – a většina rodičů je zmatena, neví, co má svým ratolestem říct. Nejlepší způsob jak se z choullostivé situace dostat, je od zvířat odejít. Jenomže sexualita patří do života lidí, všech živočichů. Bez ní bychom neexistovali. Ale když má tolik tabu, choullostivých témat...

Výstava nazvaná Milování v přírodě, která byla otevřena koncem srpna v hlavní budově Západočeského muzea v Plzni, a potvrzuje do prvních lednových dnů následujícího roku, je sice poněkud provokující, někdy se může zdát, že z intimního života zvířat příliš zdůrazňuje to kuriozní, určitě jde ale o užitečný počín. Prostě sexualita je tu a nelze před ní zavírat oči. Stejně tak jako před tím, že jedno zvíře, aby přžilo, zabíjí a požírá jiná zvířata.

Ostatně proč se nepodívat, nepoučit se. Milostný život se vším, co k němu patří, je mezi živočichy velice zajímavý. Počínaje pohlavním diimorfismem, kdy se obě pohlaví od sebe odlišují velikostí, ale často především barvou. Patrně je to zejména u ptáků. Zatímco u lidí lákají na zevnějšek především ženy, u ptáčků řídí je to obráceně. Páva obdivuje každý, šedohnědé pávice si všimne málokdo.

Spousta zajímavostí je i kolem vlastního páření. U kudlanky nábožné je sameček, splní-li své poslání, partnerkou sežrán. Známý je úděl včelích trubců... U hlubinných ryb řas mořský tělo samečka v podstatě sroste s tělem partnerky, zbudou z něj jeho pohlavní orgány.

Na výstavě si můžete ledacos vyzkoušet, protože je interaktivní. Můžete se zaposlouchat do různých zvířecích písní lásky. Pějí je nejen ptáci, ale i některé opice.

Výstava je určena především středoškolákům. Podívat se na ni bude užitečné i pro další skupiny obyvatel. Při následné návštěvě zoo pro ně budou třeba mnohá zvířata co do způsobu života, vzhledu a chování mnohem zajímavější i pochopitelnější. (hy)

Tříkrát „zachráněný“ mladý zajíc z Arbesovy ulice

Zajíc se stal v posledních letech „městským“ zvířetem, např. v Plzni je všude. Samice porodí několik mláďat, která od prvního dne vidí, jsou osrstěná a neustále se někde přesouvají. Matka je má „rozházená“ mezi zástavbou, takže malého zajíčka lze velice snadno najít ve vysoké trávě mezi domy, v keři u hlavního vchodu do bytovky, v parku, na školním hřišti, větším kruhovém objezdu či uprostřed průmyslové zóny. Mláďata se navíc neustále různě přesouvají a mění své stanoviště, aby je nevystopoval predátor, takže týž zajíček se vyskytuje každý den úplně jinde. Matka je navštěvuje pouze večer, když je klid a tma. Aby je zbytečně nevystavovala nebezpečí a pachové stopě, potkají se v noci pouze na velice krátkou chvíli. Nakrmí je, očistí a zase odchází. Zajíci mají velice tučné a výživné mateřské mléko, takže kontakt s kojící samicí může být co nejkratší a ideálně jen jeden za 24 hodin. I proto odchovat malého zajíce v lidské péči je dost velký problém! Přesto se přes intenzivní osvětu malí zajíci stále objevují

mezi mláďaty donesenými lidmi do záchranných stanic živočichů. Zajíčka narozeného v křoví u dětského hřiště v Arbesově ulici v Plzni-Borech přinesli do záchranné stanice nálezci zbytečně dokonce tříkrát! Jednou ho našly děti, dvakrát ho vyčenichal pes. (km)

Naštvané mládě (sameček) zajíce polního po třetí přinesené z Arbesovy ulice. Zvířecí záchrannáři samozřejmě počkali na tmu a odnesli ho na místo nálezu zpět mámě.

Foto DESOP

Kde jste, kopretiny

František Hykeš

Vykvétají kolem poloviny května. Bílými složenými květy rozzáří louky, stráně, silniční příkopy. Vyjel jsem si v tom čase na výlet, ale nezahlédl jsem jedinou kopretinu. Projel jsem čtvrtinu regionu, ale jako by ani neexistovaly. Jakže to v jedné nestárnoucí písničce zpívá Marie Rottrová? Kde ty kytky jsou? Docela mě jejich absence zneklidnila a znejistila. Nějaká další nová nemoc, nový vir...? I když na rozdíl od koronaviru jen kopretinový. Jenže i tak: Co všechno už z přírody zmizelo. A někdy nenávratně. Co všechno je v ní nemocné...

Další týden jsem měl několik cest po kraji. A na Tachovsku jsem je zahlédl. Nejdříve několik osamocených exemplářů – jako průzkumníků – ve vysoké trávě, ale na dalších místech květy podstatně hojněji. Tak zrovna zde bych je v takové míře nečekal. Za éry velkovýrobního zemědělství byly louky na Tachovsku monokulturami maximálně třech druhů – srhý, jílku a bojínku. Dnes jsou opět pestré, některé dokonce květnaté. Návrat k přirozenosti zdejší bývalé zemědělské krajiny velkých lánů sluší.

Dobře, že kopretiny zdobily pozdní jaro a začínající léto i v roce 2020. Jejich absence by ukazovala, že je to s naší přírodou opravdu špatné. Když už v ní nekvete ani natolik česká (i když svým rozšířením evropská rostlina) jako je kopretina bílá.

Foto (repro)

Pižmoně vystřídali jaci

Od loňského srpna, kdy samec pižmoně odcestoval do Kodaně, byl výběh vedle medvědů hnědých prázdný. „Po zvážení všech možností,“ informuje zooložka Miroslava Palacká, „jsme se nakonec rozhodli po delší přestávce obnovit chov jaků domácích.“ Jejich předchozí přítomnost v plzeňské zoo trvala od 50. let minulého století do přelomu tisíciletí. K vidění byli už v doudlevecké zoo.

Pižmoni byli dlouhodobě jednou z významných zvířecích tváří Zoologické a botanické zahrady města Plzně. Byli součástí naučné stezky Vývoj přírody ve čtvrtohorách, která dnes už prakticky neexistuje. Patřily k ní, protože v tomto

geologickém období obývali též náš zeměpisný prostor. Vývojově jsou to zvířata s velkou pamětí, jelikož žila už v dobách mamutů. K výměně za jiný druh kopytníků vedly zoology zejména chovatelské důvody.

Jak domácí je domestikovaná forma jaka divokého, který se od starověku chová v hornatých oblastech Asie. Je využíván k nošení nákladu i jako zdroj masa, mléka a vlny. Je velmi odolný a dokáže přežít v extrémních podmínkách.

„Na začátku letošního roku,“ pokračuje M. Palacká, „jsme se domluvili s kolegy v německém Cottbusu a Brně, že si od nich odvezeme jejich zvířata. Kvůli protikoronavirovým opatřením musel být transport

odložen. První zvíře jsme přivezli 23. června. Byla to roční samice z Tierparku Cottbus. Vzhledem k její velikosti související s věkem nebyl problém zvíře naložit a po čtyřech hodinách jízdy bezpečně vyložit v Plzni. Má velmi zajímavou barvu srsti: Na černohnědém těle má na hřbetě a břiše bílé pruhy. Hned druhý den jsme jeli pro dvě samice do Brna. Jelikož to byla dospělá zvířata, musela být před naložením použita sedativa. I tento transport byl bezproblémový. První noc strávila v boxu odděleně, ale hned druhý den jsme je spojili se samicí z Cottbusu,“ popsala první dny nových zvířat v plzeňské zoo M. Palacká.

Foto Kateřina Misíková

(rd)

Skunkové páchnou kilometr daleko

Na kanadském západě v plzeňské zoologické a botanické zahradě se zabydluje pár skunků pruhovaných. V sebeobraně vystřikují tyto severoamerické šelmy z podocasních žláz silně páchnoucí sekret. S velikou přesností a na vzdálenost několika metrů se trefují do nepřátelských očí. Ty pak silně pálí a jsou dlouho citlivé. Olejovitá tekutina žluté barvy obsahuje chemické sloučeniny síry. U člověka bez okamžitého vypláchnutí vodou dochází k silnému zánětu spojivek. Skunců pach je cítit i na

kilometr daleko. Citlivějším lidem může způsobit nevolnost, zvracení a bolesti hlavy. Trvá dlouho než zápach vymizí; ještě po měsíci je na zasažených předmětech cítit. Skunkové se živí především hmyzem, drobnými obratlovci, ale i rostlinnou potravou. Samice rodí po 63 dnech březosti nejčastěji tři až pět mláďat, někdy jich může být ale až deset. Porody probíhají od března do května. V přírodě obývají tyto šelmy pestrými škálami biotopů, jako například okolí řek porostlých křovinami a lesy.

Na noc se ukrývají ve skalních štěrbinách, dutých kmenech nebo si vyhrabávají nory.

Chov skunků pruhovaných se vrací do plzeňské zoo po čtrnáctileté pauze. Osídlili expozici v sousedství výběhu rysa kanadského. Vystřídali zde sviště stepní. Pravidelní čtenáři Irisu si možná vzpomenou, že snímek skunka se dostal i na obálku jednoho čísla. Před časem vyčlenili zoologové skunky z čeledi šelem lasicovitých (kunoovitých) do samostatné čeledi.

(kola)

České a slovenské zoo naplňují odkaz Ing. Vágnera ZEBRA BEZHŘÍVÁ TAKÉ V PLZNI

Plzeňská zoologická a botanická zahrada se připojila k záchraně neohroženějšího poddruhu zebry stepní, jímž je zebra bezhřívá (*Equus quagga borensis*). V expozici nahradila dlouholetý a velmi úspěšný chov zebry Chapmanovy.

V současné době se vyskytuje na savanách a v křovinatých oblastech severní a severovýchodní Ugandy přibližně 300 posledních jedinců zebry bezhřívě. V lidské péči ji chová jen 11 zoologických zahrad na světě, přibližně ve 34 jedincích. Chovná základna pochází z Čech. Tyto zebry totiž dovezli do Evropy mezi lety 1969 a 1976 tehdejší ředitel královédvorské zoo Ing. Josef Vágnr a zoolog Luděk Dobroruka. Populace nyní spíše stagnuje a hrozí jí postupný pokles. Tento negativní trend se ale snaží čeští a slovenští zoologové zvrátit. Usilují proto o umístění většiny těchto zeber žijících v lidské péči do ČR a SR. Česká republika je přitom už nyní jejich světovou baštou. Stáda potomků zvířat původem ze Dvora Králové jsou v Liberci, Praze a Košicích. Potkáte je rovněž ve Zlíně a nově

v Zoo Bojnice. Do plzeňské zoo přicestovaly první dvě klisny 20. července. O čtyři dny později dorazil hřebec. Všechna zvířata pocházejí z polské zoo Borysew.

Poddruhové jméno si tato zebra získala podle redukované hřivy, kterou téměř ztrácí ve dvou až třech letech stáří. U samců může dojít až k její úplné ztrátě. Zebra bezhřívá žije v rodinných skupinách o šesti až dvaceti jedincích. Vůdčí klisna vede hierarchicky uspořádané stádo, jež uzavírá jeden dospělý samec. Samice rodí po roce březosti jedno mládě.

Zebra bezhřívá je historicky čtvrtou formou zebry chovanou v Plzni. Tato zvířata zde nechybějí od roku 1974. Nepřetržitě zde žily zebry Chapmanovy, které odchovály několik desítek mláďat. Radu let je doplňovaly zebry Böhmovy, jejichž chov byl rovněž úspěšný. Epizodně se zde objevil jeden hřebec zebry Grévyho. Nové zebry obývají stejnou expozici jakou měly jejich předchůdkyně: Africký výběh, kde žijí společně s antilopami voduškami lečve a pštrosy dvouprstými. (mv)

Z jihu na západ a naopak

Velbloudí samice Aiko narozenou loni v dubnu nahradila v plzeňské zoo v druhé polovině května jen o něco málo starší velbloudice Sisi ze Zoo Na Hrádečku u Jindřichova Hradce (na fotografii). Druhý den už byla ve společnosti s dalšími dvěma samicemi – dvouletou Terezou

a šestiletou Kaylou. Naopak novým domovem pro Aiku se stal právě jihočeský zoopark.

„Stádo velbloudů je se čtyřmi nepříbuznými členy konečně kompletní a máme tak základ pro budoucí úspěšné odchovy mláďat,“ informovala zooložka Miroslava Palacká. (rd)

Prázdninový páreček lvíčat

Čtvrtý srpnový den přivedla v plzeňské zoo na svět šestiletá samice v přírodě již nežijícího lva berberského Tamika své další potomky – samečka a samičku. Lvice je již matkou samice Amiry a trojčat z roku 2018.

V Plzni odchovaní lvi berberští v uplynulých měsících postupně odcestovali do evropských zoo: Amira do rakouského Herbersteinu, kde je již matkou trojčat; Baqir, Deema a Luisa (Esma) do různých francouzských zoologických zahrad. Před změnou působiště je více než dvouletý Dabir. Nová expozice se pro něj dokončuje v Zoo Chleby.

Prázdninový návštěvníci si tak mohli prohlédnout jen samce Matese (*2010) a Dabira (*2018) ve venkovním výběhu. Pavilon byl, aby měla samice s potomky potřebný klid, po porodu až do odvolání uzavřen. (mv)

V přírodě žije méně než 500 jedinců

Z rakouského Tierparku Haag dorazil v polovině července patnáctiměsíční samec levharta čínského jménem Amadu. V budoucnu by měl vytvořit chovný pár se samicí Tikou. Ta je původem ze Zoo Krakow a do Plzně přicestovala v dubnu 2019.

Chov těchto kočkovitých šelem je řízen zásadami Evropského záchovného programu (EEP). Levhart čínský je totiž v současnosti jedním z nejohroženějších poddruhů levharta. V přírodě žije méně než 500 jedinců. Navíc se vyskytují v malých a izolovaných populacích v sedmi čínských provinciích. Nejvíce je ohrožuje pytláctví, nedostatek kořisti, ztráta životního prostředí a jeho fragmentace.

V tomto kontextu je velmi radostná zpráva o pokračující pokrevní linii první generace plzeňských levhartů čínských. Samice Baobao, odchovaná v Plzni, přivedla v německé zoo v Hoyerswerdě na svět první mládě. (vo)

Foto na stránce Kateřina Misiková

Nová botanická expozice se jmenuje *Svět sucha*

Slavnostní otevření upraveného sukulentního skleníku s expozicí Svět sucha v pátek 5. září se zúčastnil primátor města Plzně a poslanec Poslanecké sněmovny Mgr. Martin Baxa (na fotografii druhý zprava). Přestřižení pásky se uskutečnilo u vstupu do venkovní expozice věnované flóře a fauně Makaronésie, díky Kanárským ostrovům známé i mnoha Čechům. Ta sice byla dokončena již loni, ale se skleníkem těsně sousedí a spolu s ním patří tento prostor od konce osmdesátých let minulého století právě botanice. „Zahradě dlouhá léta chyběl expoziční skleník,“ uvedl v úvodu slavnosti ředitel Zoologické a botanické zahrady města Plzně Ing. Jiří Trávníček. „V souvislosti s rozšiřováním Karlovarské třídy jsme přišli i o skleník produkční. Na konci osmdesátých let, ještě v akci zeť, tedy s velkým podílem brigádnické práce, se nám podařilo vybudovat tak zvaný sukulentní skleník. Na to, jak byl v důsledku omezených investičních prostředků doslova amatérsky slepený, sloužil třicet let. Nyní jsme se už ale museli začít ptát, co s ním dál. Zbourat ho a postavit nový nepřicházelo pro vysoké finanční náklady v úvahu, tak jsme se pustili do jeho částečné úpravy, a to

včetně jeho obsahu. Hotovo bylo vše za dva a půl měsíce,“ shrnul ředitel.

„Kdo ví, jak přišly Kanárské ostrovy k jménu?,“ zeptal se autor botanických expozic Ing. Tomáš Peš přítomných. „Podle kanárů to určitě není,“ zazněl hlas z pléna, druhý na otázku i odpověděl: „Podle velkých psů, které ostrovy údajně hlídali.“ Jenže T. Peš zavrtěl hlavou: „Podle nejnovějších zjištění se část vědců přiklání k tomu, že jméno bylo odvozeno od tuleňů.“

Primátor ocenil ve svém vystoupení na Zoologické a botanické zahradě její značný edukační potenciál. „Rodiče s dětmi se jdou podívat na návštěvníky oblíbená zvířata a cestou k nim se zastaví i u takových expozic jako je třeba tato. A dozví se ledacos nového z botaniky, geografie. Je zde mnoho poučného a zajímavého.“

Skleník s novou smíšenou botanicko-živočišnou expozicí Svět sucha spolu s expozicemi v jeho okolí a u výběhu plameňáků představuje návštěvníkům vedle suchomilných rostlin a živočichů také jedinečnost ostrovní přírody a některé významné a zajímavé botaniky. (eš)

Foto Kateřina Misíková

EXPOZICE MAKARONÉSIE MÁ ZA PROTĚJŠEK ROVNĚŽ OSTROVNÍ FLÓRU

Loni otevřená expozice Makaronésie před skleníkem představující rostlinstvo sopečných ostrovů v Atlantickém oceánu má od letošního léta jako protějšek rovněž ukázkou ostrovní flóry. Pochází ze sedmi geograficky nesouvisejících ostrovů a zaplňuje prostor před výběhem plameňáků. Oproti dřívější nízké výsadbě převážně cibulovin poněkud stěhuje pohled návštěvníků na tyto mořské ptáky, jež má zoo v logu. Lidé si už ale zvykli, že je zde respektován nejen komfort návštěvníků, ale rovněž právo zvířat na soukromí, na úkryt.

Většina ostrovní flóry je pro její izolovanost od okolní přírody specifická, vzácná a obsahuje vývojově unikátní jedince a řadu endemitních druhů i rodů, tedy jejich výskyt je lokalizován do jednoho teritoria. Tím jsou zdejší rostlinná společenstva vzácnější, ale také snadněji zranitelná. O to více vyžadují soustavnou ochranu.

Návštěvníci se seznamují prostřednictvím informačních tabulek s další ostrovní botanickou expozicí. Foto IRIS Miroslav Volf

Například na Chathamských ostrovech pod Novým Zélandem roste 29 endemitních druhů. Na ostrovech Juana Fernándeze u chilského pobřeží (kde se odehrál příběh, jež se stal inspirací pro román o Robinsonovi Crusoe) je endemitních 62 procent rostlinné populace. Na Gibraltaru, který je domovem jediného evropského primáta – makaka magot – roste 148 endemitů. Na novozélandských Tříkrálových ostrovech se vyskytuje endemitní strom *Pennantia byalisiana* už pouze jen ve třech exemplářích; z toho dva jsou vypěstovány uměle z řízků.

U každé z ukázek vybrané ostrovní flóry je informační tabulka poměrně podrobně charakterizující ostrov a jeho přírodu. Z hlediska zřídavých návštěvníků je ale škoda, že chybí úvodní informace o expozici, o jejím smyslu, sjednocující myšlenka a o jedinečnosti ostrovního rostlinstva a přírody vůbec.

Jedna z naučných tabulí představuje rovněž Václava Bojera (1795 – 1856), významného botanika usazeného na ostrově Maurícius, ale s českými kořeny z Řesaníc na jižním Plzeňsku. (hy)

Asijská zahrada oslaví desáté výročí vzniku svým dokončením

Na počátku nového tisíciletí se dostalo Zoologické a botanické zahradě města Plzně velké pocty. Z šesti aspirujících míst byla vybrána pro vybudování kamenné japonské zahrady Šówa-en. Po více než dvouletých přípravách byla slavnostně za účasti japonského velvyslance v Praze otevřena v červnu 2004. Její půdorys není velký – má výměru jen kolem 150 m². Velká je však svým poselstvím a symbolikou. Tím prvním je v kontextu se svržením atomové pumy na Hirošimu touha po světovém míru.

V září 2010 doplnilo zahradu Šówa-en otevření zahrady v asijském stylu. Tím se zásadně změnila tvář převážné části bývalé Kodetovy, později samostatné plzeňské botanické zahrady a ještě později arboreta. Ani u jejího otevření veřejnosti nechyběl japonský velvyslanec. Postupné přetváření této severozápadní části zoologické a botanické zahrady v novou expozici si nejprve vyžádalo likvidaci tzv. lípovky – lípové aleje. Na jejím místě vyrostlo malé bambusárium doprovázené keřovými výsadbami. Podél zdi oddělující areál od sídliště Vinice byla vysazena řada ohrožených druhů rostlin asijské provenience. U několika z nich se jednalo o nové introdukce do Evropy, což znamená, že na našem kontinentu se objevily poprvé právě v Plzni. Na několika místech doplnily rostlinné výsadby též živočišné expozice se vzácnými asijskými ptáky. Centrální části nové Asijské zahrady, charakterizované rybníčky s kapry koi, muselo ustoupit i známé a Plzeňany vyhledávané rosarium. V jeho nejlepších letech se v něm konaly též drobné výstavy a módní přehlídky, recitovala poezie a občas si v něm řekli své ano romanticky založení novomanželé. Konečný výsledek ztráty však plně vynahradil.

Původní zahradní domek před demolicí.

Po deseti letech, kdy v bývalé botanické zahradě umlkly stavební práce, se začala 2. března 2020 realizovat poslední, závěrečná přestavba tohoto prostoru. Po demolici starého, z hlediska statiky neopravitelného, zahradního domku z první poloviny minulého století a na něj navazující terasy a přístupového schodiště započala stavba nového altánu. Ten je koncipován jako oddechový, meditační a relaxační objekt. Současně bude plnit funkci informační; představí celkovou koncepci tvorby japonských a čínských zahrad, princip jejich hlavních čtyř prvků v jednotlivých ročních obdobích. V jeho interiéru budou ukázky typického chovu ryb – závojnatek v devíti kameninových nádobách. Bezprostřední okolí stavby dotvoří kamenné prvky typické pro japonskou a čínskou zahradní architekturu. Podle ředitele zoologické a botanické zahrady Ing. Jiří Trávníčka součástí projektu je rovněž výstavba chodníku v asijském stylu. Především však zpřístupní Asijskou zahradu osobám se sníženou pohyblivostí. Jeho sklon bude maximálně osm procent. Zdobit ho budou tři stylové mostíky. Investiční akce bude dokončena a zpřístupněna veřejnosti na počátku podzimu 2020. (kola)

AKVA TERA

IRIS

Další mlád'ata mezi nejjedovatějšími hady

Hlavní terarista expozice Království jedu v Zoologické a botanické zahradě města Plzně Miroslav Dohnal neopomene při výkladu nikdy zdůraznit, že specializovaný chov nejjedovatějších hadů světa má za úkol nejen je ukazovat návštěvníkům, ale také je rozmnožovat. „Většina z nich, jak se mění vinou člověka jejich životní podmínky, v přírodě postupně ubývá,“ podotýká. Že jsou teraristé v Království jedu zkušení chovatelé, dosvědčuje i prozatím poslední přírůstek – osm malých mamb úzkohlavých, jež se zde vylíhly koncem června. A to poprvé v historii této expozice, kterou návštěvníci obdivují již šestým rokem. Pětiletý chovný pár je její součástí rok. Pochází z českého soukromého chovu, jejich předci ale mají původ v Tanzánii. Tento druh mamby – menší než je mamba černá – se vyskytuje podél východního pobřeží jižní části Afriky od jihovýchodní Keni až po východní část Jihoafrické republiky. Žije převážně ve větvích stromů, z nichž slézá na zem za potravou a když se potřebuje napít. Je to samotářský had z čeledi korálcovitých, dlouhý převážně do dvou metrů, ale může být i delší. Na rozdíl od mnohem větší příbuzné mamby černé je velmi plachý a obvykle není agresivní. Před přímou konfrontací s člověkem dává přednost útěku, případně se snaží splynout nenápadně s okolím. V době páření vyhledávají samci opačné pohlaví a svádějí o ně

pozemní rituální souboje. Při nich se snaží jeden druhého strhnout k zemi. Tyto boje mohou trvat i několik hodin a rivalové při nich nepoužívají zuby. Vlastní námluvy a páření již probíhají na stromech. Poté samice naklade mezi 6 až 17 vajec. Po třech měsících a několika dnech se z nich líhnou asi 35 až 45 cm dlouhá mlád'ata. Ta jsou okamžitě vysocí jedovatá. „Do deseti, čtrnácti dnů po vylíhnutí se svléknou a začnou přijímat potravu. Do té doby vstřebávají výživu z vajíčka,“ vysvětluje M. Dohnal.

„Potom si smlsnou,“ dodává, „na myších holatech, ještěrkách či malých obojživelnících. Důležitá je pro ně pestrá strava, jakou by měli i v přírodě. Patří k hadům s rychlým metabolismem, dospělá mamba přijatou potravu stráví během čtyř, pěti dnů a už opět vyhledává další,“ podotýká herpetolog.

Elegantně štíhlé mamby úzkohlavé se dožívají v průměru dvaceti let. (kola)

Foto Kateřina Mísíková

DVAKRÁT S PANEM NÁMĚSTKEM

Po unikátním půdním dětském hřišti má od počátku září statek Lüftnerka také strašidelné sklepení. Český statek si samozřejmě zaslouží ryze česká strašidla, takže se v zadní části kovárny setkáte s Mokošem, Moranou, Hejkalem, polednicí a čertem. Všechny postavy pocházejí z dílny Zdeňka Zajíčka a Lucie Kotasové.

Slavnostní otevření strašidelného sklepení se uskutečnilo za účasti prvního náměstka primátora města Plzně Mgr. Romana Zarzyckého (na fotografii první zleva). Den před tím převzal pan náměstek záštitu nad čtvrtým ročníkem akce s názvem Bosou nohou po zoo. Přes sedmdesát účastníků mělo možnost se bosky projít po různém povrchu zoologickou zahradou a přímo od ošetřovatelů se dozvědět zajímavosti ze života jedovatých hadů, damanů a rypošů a o endemitních druzích Madagaskaru. Výtěžek z tomboly byl věnován na ochranné projekty Zoologické a botanické zahrady města Plzně. (uk)

Co je české, to je hezké...

Již třetí ročník netradiční chovatelské výstavy s názvem *Co je české, to je hezké, letos s podtitulem Co se chová na českém dvorku, se uskutečnil o víkendu 22. a 23. srpna na statku Lüftnerka. K vidění bylo čtyřicet králíků, šedesát holubů a deset klecí s drůbeží (husy, kachny, perličky a slepice). Krásu a různorodost plemen a barevných rázů malých domácích zvířat mohli ale návštěvníci Zoologické a botanické zahrady města Plzně obdivovat prakticky již od pátečního odpoledne. Akce se opět uskutečnila ve spolupráci s Českým svazem chovatelů, oblastní organizací Plzeň.*

K vidění byli králíci od velkých plemen reprezentovaných francouzskými berany přes několik středních běžně chovaných plemen jako jsou například vídeňský a burgundský či u nás raritní holandské plemeno sallander. Malá plemena měla zastoupení například v holandských králících ve dvou barevných rázech. Zástupci plemen se zvláštní strukturou srsti byla plemena kastorex a rex, a to ve standardní i zakrslé formě. Ze zakrslých plemen, která jsou vždy velmi obdivovaná

zvláště dětmi, byla k vidění krátkosrstá plemena jako je hermelín, kuní či beran. Největší pozornost však sklídilo nově vyšlechtěné plemeno zakrslý teddy beran. Uznáno bylo teprve v letošním roce a vyšlechtila je česká chovatelka.

U holubů zaujali drobní rejdiči reprezentovaní pražskými rejdiči a kotrláky, tvarem těla a peří čeští bubláci a angličtí pávíci. Různorodost barevných rázů mohli obdivovat zájemci u prácheňských káníků, českých staváků, voláčů a moravských pštrosů. Raritou byli američtí výstavní holubi.

Drůbež byla zastoupena českými husami, orpingtonskými kachnami a perličkami. Slepice byly k vidění v pěti plemenech. Nejvíce zaujaly největší brahmanky ve žluté barvě a tři barevné rázy vyan-dotek koroptví.

Sobotní program byl oživen ukázkou akrobatických holubů Josefa Voráčka. Jeho cvičení ptáci sedali návštěvníkům na ruce a ti si je mohli nakrmit a vyfotografovat se s nimi. I letos byl o jeho vystoupení velký zájem.

Dalším zpestřením dne bylo odborné posuzování vystavovaných zvířat. U králíků bylo předvedeno jaká kritéria dané plemeno musí splňovat, aby bylo co nejlépe ohodnoceno. Poté byla návštěvníkům představena jednotlivá plemena vystavovaných holubů.

V sobotu si výstavu prohlédla rovněž radní Plzeňského kraje Mgr. Radka Trylčová (na snímku). (mp)

Květnový zubří přírůstek má jméno

Nejmladší člen pětičlenného zubřího stáda v plzeňské zoo získal 19. srpna v téměř třech měsících života jméno Onica. Současně se kmotrem mladé samičky stali člen Rady města Plzně Ing. Vlastimil Gola a jeho dcera Nataša. Zdejší chov zubrů má začátky v roce 1977. V současnosti k němu náleží nejstarší zubr v ČR – čtyřadvacetiletá samice Cvarka. Samec Ony byl zase loni vypuštěn v Národním parku Shahdag v Ázerbájdžánu. Od zahájení chovu zubrů v plzeňské zoo se zde narodilo 12 mláďat. (mv)

Foto na stránce Kateřina Misíková

První kulaté výročí

Politici a další významní hosté slavnostně přestříhali pásku a areál s africkými a asijskými zvířaty, do té doby v Plzni nechovanými, patřil po necelých dvou letech výstavby veřejnosti. První kulaté výročí této události si určitě zaslouží důstojné připomenutí. Jedni, zejména z řad osob zapojených do realizace projektu, si představovali slavnostní setkání těch, kteří se o nové expozice výrazným způsobem zasloužili. Těšili se, že se setkají s lidmi, s nimiž tehdy spolupracovali, přeli se o nejvhodnější řešení, přijímali kompromisy, neboť o tom všem každá velká stavba je. Radovali se z každého úspěšného kontrolního dne. Těšili se, jak si lidsky zavzpomínají. Že se opět setkají. Pro některé z nich ono desetiletí znamenalo docela zásadní změny... Tehdejší provozně technický náměstek ředitele Zoologické a botanické zahrady města Plzně Ing. Bohumil Souček by přišel jako úspěšný seniorský chovatel koní haflingů, ekonomická náměstkyně sice jako pracující důchodce, ale pro jinou organizaci, politička JUDr. Marcela Krejsová, v době výstavby náměstkyně primátora zodpovědná za zahradu, nyní jako zastupující hejtmanka kraje...

Další byli spíše pro komorní oslavu. Připomenutí deseti let se žirafami, nosorožci a dalšími zajímavými africkými a asijskými zvířaty chtěli využít k akcím pro veřejnost. Vpád koronaviru ale rychle ukončil veškeré existující představy.

Oslav se mělo nějakým způsobem zúčastnit pochopitelně i vedení Regionálního operačního programu Jihozápad. Vždyť celý projekt – nejambicióznější v historii druhé nejstarší české zoo, byl financován z rozhodující části z dotačních prostředků Evropské unie. Byl navíc první velkou investicí v rámci nových dotačních možností v Plzeňském a Jihočeském kraji zaměřenou na posílení infrastruktury pro turistický ruch. I tam byly nějaké představy o připomenutí slavné události před deseti lety. A docela velkolepé. Právě zoologická a botanická zahrada se měla stát letošním místem připomenutí výhod plynoucích ČR z členství v Evropské

Mítny velké slávy a radosti 30. června 2010.

unii. Měl to být velký kulturní i vzdělávací program, svátek Evropské unie v Plzeňském kraji. Žel i tyto plány brzy ukončila opatření zaměřená na zamezení šíření nemoci Covid 19. Přesto přišel zoologické a botanické zahrady z Českých Budějovic, sídla Rady a úřadu Regionálního operačního programu Jihozápad, k prvnímu kulatému výročí otevření nových afrických a asijských expozic milý dárek: Zahrada byla zařazena do cestovatelské soutěže KOMPAS 2020 pořádané právě operačním programem a propagující místa, jež se zásadně proměnila díky evropské dotaci. V rámci její prezentace v regionální televizi ZAK zavzpomínali na počátky přestavby centrální části zahrady, velkou radost z dokončeného a funkčního díla i na roky následující předseda Regionální rady soudržnosti Jihozápad a náměstek hejtmána Plzeňského kraje Ivo Grüner a tiskový mluvčí plzeňské zoologické a botanické zahrady Mgr. Martin Vobruba.

V souvislosti s Kompasem 2020 navštívil v polovině prázdnin zahradu také štáb Jihočeské filmové kanceláře. Podle Martina Vobruby v ní zachytil celkovou atmosféru, nejhezčí místa a návštěvníky nejvděčnější zvířata v čele se žirafami a šimpanzy s letošním novoročním přírůstkem Cailou. O kraji a zahradě přišla do reportáže vyprávět i současná první dáma Plzeňského kraje Marcela Krejsová. Právě ona se v roce 2008 politicky hodně přičinila o to, že se Zoologická a botanická zahrada města Plzně stala žadatelem o evropskou dotaci na investiční akci Nové africké a asijské expozice. Na vytvoření podmínek pro chov žiraf, nosorožců indických, hrošíků liberijských, prasat savanových, gepardů nubijských a dalších živočišných druhů. (fh)

Foto Jaroslav Vogeltanz

Vítání léta s hasiči a ochotníky

Pohádková stezka letos vítala nejen právě začínající léto, ale byla i po dlouhé vynucené koronavirové odmlce též první akcí z nabídky víkendového a svátečního programu v I. pololetí. Stezku tentokrát připravili jako dar oblíbené zoologické a botanické zahrady občané z Kamenného Újezdu u Rokycan. Místní hasiči, ochotníci v čele se starostkou obce Jarmilou Vaňourkovou. A jak se návštěvníkům pohádky a soutěže v jejich ztvárnění líbily? Nejlépe odpoví citace z děkovného dopisu organizátorů: „Stezka byla perfektně připravená, její jednotlivá zastavení byla zajímavá, hodně z úkolů mělo v zoo premiéru. Hlavně jste ale byli bezvadná parta milých, přátelských lidí, s kterými je radost spolupracovat. Myslíme si, že stejný pocit z Váš měli i návštěvníci.“

Poněkud ve stínu pohádkové stezky zůstal při Vítání léta odpolední program O květinovou princeznu a prince. Připravilo ho jako náhradu za zrušenou tradiční soutěž o Květinovou dívku několik maminek – pracovníků zoologické a botanické zahrady a jejich kamarádek. „Komorní ráz akce nám vůbec nevalil. O to více jsme se mohli věnovat dětem – našim i návštěvníkům,“ svěřila se hlavní organizátorka akce Martina Beranová.

Za týden se konalo Loučení se školou. Vlastně tak trochu symbolické, protože se školními třídami se letos žáci rozloučili už v březnu. A vrátili se do nich po dlouhých více než pěti a půl měsících. Samozřejmě do nového školního roku je vyprovodila tradičním sobotním programem Ahoj prázdninám i zoologická a botanická zahrada. (hy)

Foto František Hykeš

Řeka samý rybník

Její poznání nezvládnete jediným výletem. Vždyť tok Úslavy, o níž bude v následujících řádcích řeč, měří bezmála sto kilometrů. To je vzdálenost na auto či pro zdatné na cyklovýlet. Nebo se k ní zkuste vracet. Její zajímavosti a jedinečnosti si naporcovat jako lahůdky. Ač je ze čtveřice (s Berounkou z pětice) plzeňských řek nejmenší, nabízí opravdu mnohé: Proplétání se krajinou Plánického hřebenu – přírodního parku chránícího poměrně zachovalou krajinu šumavského předhůří se zajímavou přírodou, četné romantické meandry, vodní mlýny, které nijak nenarušují okolní ráz, naopak říční údolí zdobí, chatové osady, jež se už staly za ty desítky let její součástí. Skutečnou raritou Úslavy jsou ovšem rybníky, jež napájí od horního až po dolní tok. Až na nečetné nebeské rybníky, které jsou odkázány pouze na srážky, přivádí do všech ostatních vodu potoky a řeky. Není však v západních Čechách už žádná další řeka, na níž by se nacházelo tolik rybníků jako právě na Úslavě. Možná proto, že dlouho má charakter potoka. Ten poslední z nich, chráněný jako přírodní rezervace, se nachází jen pár kilometrů před Plzní v Sedlci.

Hlavní pramen Úslavy u Lukoviště označuje velký žulový balvan a několik informačních tabulek. Po pár desítkách centimetrů se vlévá čerstvá budoucí řeka do rybníka. Prvního na své budoucí cestě. Je to spíše žabinec. Ale Mgr. Pavel Princ, starosta Kolince, kam osada patří, přidal k popisu jak se sem dostat i informaci, že bude brzy vyčištěn, celé místo upraveno, aby vznikl důstojný biotop pramene Úslavy.

Z Čiháně s malebně vyhlížejícím návesním rybníčkem, samozřejmě napájeným Úslavou, stojí za to zamířit po úzké silničce do Nového Dvora. Někteří turistické prameny totiž uvádějí dva prameny Úslavy. A druhý situují právě do této další osady pod vrchem Drkolnou v kouzelném kousku kraje, kde kvete ještě pro potěšení mateřidouška a slzičky panenky Marie (hvozdík kartouzek). A široké okolí je provoněno kupkami sena či otavy. Pro neotřelé pohledy na Pošumaví i vlastní Šumavu, stejně jako pro poklidné kouzlo vesničky obklopené lesy, loukami a pastvinami, stojí určitě za malou zajíždku. I když oficiální pramen Úslavy si právem nárokuje Lukoviště.

DVA NEJVĚŠÍ RYBNÍKY JSOU PRÁZDNÉ

První větší rybníky se nacházejí v okolí Pláničky. Úslavu zde přeskochí i malé dítě, ale naplnit dokáže nejen je ale i nedaleký Hnačovský rybník. Ten je se svými téměř 70 ha vodní plochy největším rybníkem v Plzeňském kraji. Letos je pro opravu hráze vypuštěný. Dno je porostlé bujnou vegetací, která ho dělá ještě mělčí než ve skutečnosti je. Místy se v ní schovávají i četné žulové balvany v jeho jihovýchodní části.

Rozsáhlé rekreační zázemí je tak známé a vyhledávané, že část stálých návštěvníků neodradil ani letošní výjimečný stav rybníka. Kdo však dovolenou u něj odložil na příští rok, krajinu kolem možná nepozná. Tak rychle lykožrout smrkový (kůrovec) prosvětluje hluboké smrčiny na Plánickém hřebenu, tak rychle odlesňuje zdejší krajinu.

Pořád jako potůček překoná Úslava zmíněný Plánický hřeben a pospíchá krajinou luk, lesů i polí k Žinkovům. Zde ji člověk před mnoha desítkami let znovu zahradiť cestu a nechal tak vzniknout rybářů oblíbenému rybníku Labuť, v jehož hladině se nádherně zrcadlí žinkovský zámek v novoromantickém slohu. Pokud je ovšem rybník plný vody, což už několik let není. Po opravě hráze by se ale měl letos na podzim začít napouštět. Rybník předělený zchátralou lávkou a hrázi má více názvů: Horní a Dolní, Starý a Žinkovský.

OD BRADLAVY K ÚSLAVĚ

Až doposud měla řeka též název Bradlava. Ale od Žinkov už je to oficiálně jen Úslava. I když stále častěji se o ní hovoří jako o Úslavě sotva se pod Drkolnou vynoří ze země. Víte jak ke svému dru-

Vypuštěný rybník v Žinkovech.

hému a mladšímu pojmenování přišla? Tiskařskou chybou v roce 1712.

Od Žinkov lze charakterizovat Úslavu mířící přes Prádlu ke Klášteru a Zelené hoře nad Nepomukem jako větší potok. Říčkou se dá s trochou nadsázky nazývat ve Žďáru sotva opustila asi svou nejhezčí část toku – údolí od Srb ke Ždírci. Úslava je zde plná meandrů, našťastí nikoho nenapadlo napravit její tok. Od třicátých let minulého století při ní leží velká chatová osada. O tom, jak dřívější chaty – stavitelé jednoduchých, obvykle dřevěných přístřešků – dokázali souznít s přírodou, protože ji milovali, už bohužel zdejší současná rekreační zástavba, o to méně ta za Blovicemi v Kamensku, příliš nevypovídá. Hodně, hodně se změnilo. Na řece už neklapou vodní mlýny a nestojí hamry, vodní toky už dávno nejsou hlavním zdrojem energie. Vilimovský hamr pod Srby nechal postavit zeleňohorské panství a jeho osud nebyl jednotvárný. Do roku 1890 zpracovával železo z panských hutí, poté až do roku 1932 se proměnil v pilu vyrábějící šindele. Potom až do počátku padesátých let se v něm opět kulo železo – vznikaly tu pluhová ostří, sekery, motyky, krumpáče... Od roku 1958, ač památkově chráněn, chátral, až v roce 1964 propadla střeška předznamenala jeho zánik. Dnes už ho připomínají jen ruiny obvodového zdiva. A informační tabule místní naučné stezky.

U mostu přes široké údolí s vodoměrnou stanicí ve Žďáru bychom měli Úslavu na chvíli opustit a zajít se podívat do ždírečské dřevěné zoo v místní části obce Myť. I to je řešení. Když není na opravdo-

vou se živými živočichy, kontakt se zvířecím světem zprostředkují zvířátka dřevěná.

NEŽ PŘEDÁ VODU BEROUNCE

Posledními rybníky na Úslavě jsou Nový a Starý v Sedlci u Starého Plzeňce. Zatímco první nad Lukovištěm je bezejmenný a nikterak mimořádný, Starý je od prvních poválečných let chráněn jako významná lokalita vzácné vodní květeny. Abychom dostali titulkou, že je Úslava samý rybník, je třeba se vrátit ještě proti jejímu toku. A vzpomenout, že ve Dvorku u Nepomuku napájí náhonem Panský rybník, vždy spíše průmyslovou nádrž, jak napovídá i místní název Nad Huťákem. Stejným způsobem se dostává voda do romantického Starohuťského rybníka, na jehož březích vykvétají v předjaří trsy sněženek. K výčtu patří samozřejmě rybník pod zámek Kolce, jedna z nejhezčích částí záměckého parku.

Od Starého Plzeňce, kde se nad ní vypíná paleontologicky cenná Černá stráň, se Úslava rychle přibližuje ke krajskému městu. Stejně jako Úhlava si na jeho území udržuje víceméně přírodní charakter. Jenže ta první ústí do Radbuzy hned na jeho počátku, ta „naše“ naopak až na jeho druhém konci. Přesto si stále teče nespoutaná kamennými nábřežními, v téměř nezastavěné nivě poskytující Plzeňanům řadu příležitostí ke krátkodobé rekreaci.

Hřbitov s kostelíkem sv. Jiřího pod Doubravkou už je neklamnou jistotou, že její tok začínající v Pošumaví končí. I její vody bude dále unášet, obdobně jako ty Radbuzy, Mže a Úhlavy, řeka Berounka.

Text a foto František Hykeš

Zebra bezhřívá
(*Equus quagga borensis*)

Foto Kateřina Misíková

Mokřad vytvořený bobrem

Návrat bobra evropského do naší přírody stále budí vášně a pochybnosti. Známý západočeský zvířecí záchranář Karel Makoň k tomu říká: „Rybáři šílí, vodohospodáři se snaží tvářit rezignovaně. Dokonce ani některé státní orgány ochrany přírody stále nechápou, že bobr dělá naší krajině dobře. A tak, když už se o něm mluví a píše, tak jenom v souvislosti se „škodami“, které ve skutečnosti škodami ani nejsou. Po 15 letech od návratu tohoto zvířete zpět na území Plzeňského kraje je zřejmé, že má v naší krajině nezastupitelné místo. To, že při tom podnoruje silnici, hráz rybníka, či zatopí louku, sklepy domů a rekreačních objektů postavených v zátopě a zničí monokulturní kus lesa včetně všech nepůvodních dřevin, je sice pravda, ale bobr kulturní krajinu silně pozměněnou člověkem prostě nerespektuje.“

Foto DESOP

Ještě počátkem 18. století zde, nad obcí Úherce u Nýřan, byl velký rybník patřící Chotěšovskému klášteru. V tu dobu to byla jedna z největších uměle vytvořených vodních ploch v regionu k chovu ryb a produkci rákosí, jakožto důležitého stavebního materiálu. S poddolováním území a čerpáním spodní vody z důlních děl se zdejší vodohospodářské poměry zásadně změnily. Rybníky a přirozené mokřady nahradily hluboké strouhy, jež krajinu léta odvodňovaly. Takže z prostoru bohatého na vodu, který byl

zároveň domovem pro mnoho druhů živočichů, zůstaly jen dodnes zregulované dva potoky: Luční a Vejprnický. Ty krajinu vysouší a při povodních spolehlivě vypláchnou všechny obce po proudu.

Jenže příroda se daného území jen tak nevzdala! V posledních 15 letech, kdy se zde už dávno uhlí netěží a hlavně si pozemků pod bývalou továrnou TESLA mezi dálnicí D5 a Lučním potokem nikdo nevšímal, se tady začala opět objevovat voda. Voda, jež tu byla odjakživa!

Díky bobrovi, Plzeňskému kraji a jeho úřadu je na této lokalitě nejenom unikátní biotop vytvářející životní prostředí pro mnoho druhů živočichů, ale hlavně se zde vytvořila obrovská kořenová čistírna povrchové vody. Je její funkční zásobárnou, posiluje prameny. Navíc působí jako důmyslné protipovodňové opatření, zamezuje vysoušení okolní krajiny. Toto vše vzniklo díky několika bobřím hrázím na původně upravených potocích v místech, kde se může voda rozlít a zadržet. Zatopila též část lesa. V něm zlikvidovala nepůvodní dřeviny a připravila prostor pro původní vegetaci. Vznik mokřadního biotopu samozřejmě nešel pozornosti živočichů typických pro tento typ přírody. Vše dohromady dodává tomuto místu nadregionální význam. A to vše jen pár metrů od plotu dálnice D5 Praha – Rozvadov.

Druhovátá pestrost hmyzu, obojživelníků, ptáků i savců se díky bobrovi zněkoliknásobila! Takovou sílu a regenerační schopnost má voda, když ji zadržíme v krajině a dáme jí prostor, aby se v ní udržela.

V roce 2020 na lokalitě vyhnízdil pár vzácného jeřába popelavého. Bylo tu napočítáno přes 40 zvláště chráněných druhů živočichů, přičemž polovina z nich zde hnízdila či se rozmnožila. Přitom 90 procent jich na původně odvodněném území nikdy nežilo!

Zářijové zasedání zastupitelstva Plzeňského kraje schválilo odkoupení několika hektarů pozemků, jež by měly být součástí nové přírodní rezervace. Důležitou roli při schvalování sehrála radní PK pro oblast životního prostředí a zemědělství Mgr. Radka Trylčová a její tým, který veškeré materiály a data k projednání připravil. Díky tomu bude moci mokřad i nadále fungovat a plnit v krajině svůj důležitý úkol. (um)

IRIS OSOBNOST

Velký obdivovatel Ludvíka Očenáška

Třináct let. Přesně tak dlouho trvá spolupráce Základní školy a Mateřské školy Ludvíka Očenáška v Dolní Bělé na severním Plzeňsku se Zoologickou a botanickou zahradou města Plzně. Stojí za ní zástupce ředitele Jaroslav Bican.

Všechno začalo sběrem upotřebeného potravinářského obalového hliníku. Škola se do této aktivity zapojila na podzim 2008 – brzy po jejím vyhlášení časopisem IRIS. Od začátku se zdejší děti hodně činily. Velké nákladní auto musí pro hliník do Dolní Bělé zajíždět dvakrát ročně. Za těch třináct let nasbírali žáci už kolem šesti tun hliníkové odpadové suroviny. Dovede si vůbec někdo takové množství – poskládané z obalů od čokolád, tavených sýrů, víček od jogurtů, nápojových plechovek – představit? Ať se ale snažili

sebevíc, pořád se museli spokojit s II. místem. Prvenství si pevně držela škola v Městě Touškově. To se změnilo až po tamních personálních změnách a od školního roku 2017/18 vedou suverénně sběrovou soutěž právě Dolnobělští. I když se přihlašují další školy a kolektivy.

Nový sběrný rok zahajuje pan učitel tradičně vždy v září výletem nejpilnějších sběračů do zoo. Zpočátku s nimi přijížděl třeba též Alík, jindy Alka, pak zase Alcheopteryx nebo přivezlí strom hliníkovník. Jak názvy napovídají, vše bylo vždy vyrobené z hliníku.

Děti z Dolní Bělé byly za sběr zoologickou a botanickou zahradou odměněny čestným kmotrovstvím dvou chřestýšů diamantových a dvěma zahraničními poznávacími výlety. V roce 2014 to byl

zájezd do Domu divočiny v Ludwigsthalu, k Velkému Javorskému jezeru a na Velký Javor. Podruhé, v loňském roce, navštívili zoo v Lohbergu a Malé Javorské jezero. Exkurze byla o to zajímavější, že účastníky přivítal v zoo osobně starosta Lohbergu a prohlídka jezera se uskutečnila s místními odborníky na ochranu přírody. Výpravu vždy doprovázel pan učitel Bican. Nejen jako duše sběrového snažení, ale také jako velký turista.

Kouzlo osobnosti Jaroslava Bicana se však projevuje nejen při aktivitách dětí ke sběru hliníku a dalších druhotných surovin. Je též výborný herec. Ať představuje kteroukoliv postavu (a je mezi nimi i apačský náčelník Vinnetou), či pohádkovou bytost, zahráje ji vždy tak přesvědčivě a osobitě, že na něm mohou diváci oči nechat. Jeho vodník při loňském otevírá-

PRIMÁT S VÝSTIŽNÝM JMÉNEM

Lvíček zlatý či lvíček malý jsou drobné opice z čeledi kosmanovitých obývající jen nevelké území jihovýchodní Brazílie (Mata Atlântica). I to se ovšem rovná téměř zázraku, neboť drobný primát odolával po celá desetiletí průběžnému a tvrdému pronásledování, lovu, ale hlavně ničení jeho přirozeného životního prostředí. To neskončilo ani dnes. Druh je proto zapsán do tzv. Červeného seznamu IUCN v kategorii ohrožených druhů. **Podle odhadů žije ve volné přírodě už pouze přibližně 1 000 a v lidské péči na 500 jedinců lvíčka zlatého.** Je tak přímo prototypem primáta, jenž vyžaduje zvýšenou intenzivní ochranu.

Druh má ještě tři pokrevní příbuzné – lvíčka zlatohlavého, černého a černoohlavého; právě lvíček zlatý je ale nejznámější.

Typická je pro něj jeho zlatá a zlatohnědá srst, podle níž dostal název. Výjimku ve zbarvení představují jenom konce tlapek, obličej a občas i ocas, které jsou černé. Chlupy na tvářích jsou delší a tmavší a na vrcholu hlavy, lících a hrdle tvoří hřívu, což je dalším charakteristickým rysem. Dlouhé drápy jsou nezbytnou pomůckou při jeho stromovém životě. Ačkoli ocas je poměrně dlouhý, není chápavý. Samci dorůstají hmotnosti kolem 700 gramů, samice jsou ještě přibližně o 150 gramů lehčí.

Většina divokých populací lvíčka zlatého žije na území biologické rezervace Poão das Antas v chráněné oblasti v bažinatých lesích u města Rio de Janeiro. Izolace druhu na omezeném území se začíná negativně promítat do genetiky a životaschopnosti těchto malých primátů.

Hlavními nepřáteli lvíčků zlatých jsou dravci, velké kočky a hadi. Pohybově jde o velice mrštná zvířata, která se umí až neuvěřitelnou rychlostí pohybovat po stromech. Zde hledají především masitou potravu jako hmyz, ještěrky, malé ptáky a jejich vejce, ale také různé ovoce. Před nebezpečím dokážou velice rychle uprchnout. Aktivní jsou jak ve dne, tak v noci. Nikdy nežijí samotářsky, vždy minimálně v párech; nejčastěji ovšem v malých skupinkách. Jsou velice inteligentní a vydávají bohatou škálu nejrůznějších zvuků.

Samice rodí po 123 až 132 dnech březosti nejčastěji jedno nebo dvě, velice vzácně, až tři mláďata. Do péče o potomstvo se zapojuje též samec.

Přes jeho vzácnost a současně atraktivní vzhled chová lvíčka zlatého v ČR jen několik málo zoologických zahrad. Jsou to zoo v Jihlavě, Olomouci a v Ústí nad Labem. Do nedávna byl také součástí kolekce drobných primátů v pavilonu věnovanému přírodě Amazonie. Ten byl vybudován díky dotaci z Regionálního operačního programu Jihozápad v rámci projektu Stopy člověka v přírodě a otevřen v roce 2014. (uw)

Foto Kateřina Mísková

OSOBNOST IRIS

ní České řeky v zoologické a botanické zahradě byl tak skutečný, že snad i dospělí na chvíli uvěřili, že žije v řece s rybami a vydrami hastrman. Na podzim v převleku národního svátku sv. Václava moc litoval, že nemůže po zoo cválat na koni. Dvakrát také sehrál ponocného v živém betlému. Dolnobělské děti ho na statku Lüftnerka poprvé sehrály v adventním období 2018 a pro velký úspěch opětovně i v roce následujícím. Vždy za přítomnosti mnoha diváků a plzeňského biskupa Tomáše Holuba.

Nejraději ovšem připomíná českého vynálezce a raketového konstruktéra, za předchozího režimu záměrně téměř zapomenutého, Ludvíka Očenáška. Je jeho velkým obdivovatelem a popularizátorem jím vytvořeného díla. Na všech akcích, kde se tento západočeský rodák z Kříší na Radnicku vzpomíná, vystupuje v dobovém oblečení. Někdy jako pan továrník, jindy v sokolském kroji. S Janou Čihákovou z Loman připravil o tomto stále ne příliš známém technikovi naučnou stezku z Dolní Bělé do Plas.

V tomto kraji L. Očenášek prožil ranou část života, do školy chodil právě do Dolní Bělé.

Jaroslav Bican má blízko nejen k historii, ale také k životnímu prostředí. Vedle zmíněných výsledků ve sběru hliníku to dosvědčuje i naučná stezka. Na všech jejích zastaveních je rovněž zmínka o přírodě v jejím okolí. Za připomínku určitě stojí i pravidelné sobotní vlastivědné zájezdy. O účastníky nemá jejich organizátor J. Bican nikdy nouzi. Kdyby letos nezasáhla koronavirová epidemie, pořádal by už „vlasták“ s pořadovým číslem padesát.

Učitelé typu Jaroslava Bicana jsou pro každou školu velký dar. V roli vodníka, sv. Václava – a další osoby jistě časem přibudou – je darem i pro organizátory víkendového a svátečního programu v zoologické a botanické zahradě. Vzkazujeme: Návštěvníci se těší na vašeho vodníka, sv. Václava, ponocného... (bh)

Foto Jaroslav Bican jr.

Jak se staví sen

Monika Nováková, ošetřovatelka primátů

Píše se rok 2020. Rok, který je pro nás ve znamení šimpanzů. Nejenže se 1. ledna 2020 narodila šimpanzí samička Caila, ale pro šimpanze vznikla letos také venkovní blokační klec. Čekali jsme na ni stejně dlouho jako na malou Cailu. Tedy dlouhých 17 let! O propojení vnitřní expozice s prostory v zázemí se začalo poprvé mluvit v roce 2002 s příjezdem holandských samců Zwart, Zizwy a Zedonji, kdy poprvé za celou historii chovu šimpanzů v plzeňské zoo obývalo vnitřní expozici šest lidoopů.

K realizaci záměru pomohla samice Brigitte. Ta přijela do Plzně na jaře 2019 na doporučení koordinátora evropského zachovného programu (EEP) pro šimpanze, jakožto vhodná samice pro našeho samce Baska. Bohužel je poznamenána lidskou péčí, v níž vyrůstala do šesti let, a následný život v šimpanzí tlupě je pro ni někdy poněkud složitější. I přesto se do naší skupiny začlenila relativně dobře. Nenašla si však vztah k venkovnímu výběhu. Zřejmě se v něm necítí zcela bezpečně, takže většinu dne tráví ve vnitřní expozici v blízkosti návštěvníků. Tím ale narušila denní režim i ostatním šimpanzům, kteří to snášejí negativně. V ten moment jsme si byli téměř jisti, že propojení dvou šimpanzích expozic je nezbytně nutné, a to nejen pro plnohodnotný život šimpanzů, ale i z hlediska jejich chovatelů.

A tak bylo rozhodnuto. Venkovní spojovací klec bude! Vznikne tak pro Brigitte i ostatní šimpanzy další prostor, který budou moci využívat i v noci či po dobu konání nejrůznějších akcí na lochtinském amfiteátru. Navíc jim poskytneme prvky k přirozenému posilování svalů a k upevnění vzájemných vztahů ve skupině.

Den D nastal hned na začátku března 2020. Realizace klece byla odhadovaná na tři měsíce. Během nich se šimpanzi měli zdržovat jen

uvnitř. To však bylo nereálné, tudíž byla stavba rozdělena do několika etap. Těšili jsme se na nové dílo, ale zároveň jsme byli plni obav, jak to budou naši světenci snášet.

První tři dny stavaři se sbíječkami odstraňovali omítku ze starých a poničených zdí. S ohledem na fakt, že se šimpanzi nacházeli na druhé straně této zdi, byly tyto dny pro nás opravdu náročné. Zvířata byla napjatá, přijímala minimum krmení, nervózně se procházela ze strany na stranu. My jsme své pohledy nejvíce upínali k Zedonji a jejímu tříměsíčnímu mláděti. Tímto bych chtěla za náš kolektiv poděkovat všem zaměstnancům realizační firmy, kteří se na této práci podíleli a byli natolik ochotní a chápaví k ošetřovatelům, kteří měli snahu neustále jejich činnost zrychlovat. Z týdenního plánovaného bourání byly nakonec krásné tři dny a následně se pokračovalo v práci tichle.

Po dokončení nových zdí a omítek mohli jít šimpanzi na pár dní ven. A my mohli konečně uklidit jejich expozici. Věřte, bylo to po deseti dnech více než potřeba...

Následovalo položení nového betonu. Toho se však lidoopi báli jako čert kříže. Po prvním vypuštění se celá skupina shromáždila před šubrem (pohyblivým uzávěrem) a odmítala na nový povrch šlápnout. Po chvíli se osmělila Maria, respektive byla ostatními vytlačena ven. Zbytek tlupy bedlivě pozoroval, zda ji beton pohltí nebo ne. Nestalo se tak, a tak následně vyšla ven celá skupina.

Další část stavby – klecová konstrukce – byla na bedrech zámečnicků. Šimpanzům ji vyrobili na míru z odolného a pevného materiálu, následně ji ukotvili, svařili a zasadili do ní mechanický šubr.

Už se vše pěkně rýsovalo, veškeré práce se pomalu ale jistě dokončovaly a nás začaly opouštět obavy z příštích dnů. Zdi, beton i klec byly natřeny omyvatelným nátěrem, který usnadňuje práci při úklidu. Kvůli bezpečnosti se muse-la klec v horní části zabezpečit oplechováním a elektrickými ohradníky. Při této příležitosti jsme se pustili do úprav i ve venkovním výběhu. Přidali jsme několik vzrostlých kmenů do vrchních pater a zatravnili prostor před klecí.

Byla před námi poslední etapa. Těšili jsme se na ni ze všeho nejvíce. Bylo na nás vybavit klec herními prvky, v našem případě hasičskými hadicemi a houpačkami. Děkujeme hasičům za poskytnutí hadic, a že jich nebylo tentokrát vůbec málo!

Doplnění expozice pro šimpanze o venkovní blokační klec znamená pro její obyvatele mnoho nových možností; prostor využívají i v noci. Ale co je nejúžasnější – díky kleci dělá velké pokroky i Brigitte, z čehož máme samozřejmě velkou radost!

Foto na stránce Kateřina Misíková

Autocentrum Jan Šmudler je novým partnerem plzeňské zoo

Autocentrum Jan Šmudler se stalo novým významným partnerem Zoologické a botanické zahrady města Plzně. Před koncem prázdnin si převzali představitelé zahrady od tohoto největšího prodejce vozů v západních Čechách za velmi výhodných podmínek dva nové automobily Volkswagen Caddy. Ty získaly různá ocenění nejen ve spolehlivosti, ale také v užitečné hmotnosti a prostoru pro zavazadla, materiál nebo zboží.

Se zoo Plzeň nás spojuje péče. Oceňujeme, s jakou láskou a péčí se zde starají o zvířata. Se stejnou péčí přistupujeme i my k našim zákazníkům," říká Jan Šmudler, jednatel společnosti.

Nabídku Autocentra Jan Šmudler Zoologická a botanická zahrada města Plzně náležitě ocenila. Převzetí dvou vozů VW Caddy se uskutečnilo na nejvyšší úrovni. Zúčastnili se ho ředitel Ing. Jiří Trávníček a jeho provozně technický náměstek Ing. Radek Martinec. Na snímku J. Trávníček společně s obchodním ředitelem Autocentra Miroslavem Bláhou.

Letní tábory v době koronavírové pohledem hlavní vedoucí Kláry Stuchlové

Přípravy na letošní letní příměstské tábory Zoologické a botanické zahrady města Plzně a Sdružení IRIS odstartovaly jako každý rok již koncem ledna, kdy na webových stránkách zveřejňujeme aktuální informace a spouštíme online možnost rezervace. Kapacita červencových turnusů se naplnila během několika dnů, srpnový termín byl obsazen dokonce během pár vteřin. A to včetně míst pro náhradníky. Do dalších organizačních a programových příprav vstoupila spolu s příchodem jara protiepidemiologická opatření. Dlouhou dobu tak nebylo jasné, zda letos bude tábory vůbec možné konat. Konečné rozhodnutí o tom, že pořádání půjdou, ovšem za přísněných hygienických podmínek, padlo až v druhé polovině května. Ve velice krátké době tak bylo zapotřebí zajistit chybějící oddílové vedoucí, stravování, nezbytnou administrativu, sportovní, výtvarné i dezinfekční pomůcky, doladit táborový program. Vše se nakonec zdárně podařilo a ráno 1. července jsme před areálem 1. ZŠ vítali první táborníky. Téma tábora „Planeta Česko“ se samo nabízelo. Vždyť namísto přímořských letovisek bude letos většina lidí obdivovat krásy naší země.

Z táborové základny v 1. ZŠ jsme podnikali jak menší pěší výlety do okolí Plzně, tak celodenní výlet do zajímavých přírodních lokalit. Prošli jsme si Sigmondovu naučnou stezku a okolí Bolevecké rybníční soustavy. Sem jsme se také vydali pátrat po zajímavé nepůvodní houbě s názvem květnatec Archerův. Tento druh s charakteristickou vůní a vzhledem připomínající mořskou hvězdici jsme našli poblíž Sídlovského rybníka. Na celodenní výlet nás autobusy zavezly do Dobřan. Dopoledne jsme navštívili zajímavý Lesopark Martinská stěna. Věnoval se nám zde místní včelař Jan Plášil. Povídání o včelách, tedy o nejdůležitějším živém stvoření na Zemi (dle Organizace Earthwatch Institute), bylo ukončeno ochutnávkou medu. Odpoledne jsme se krátkou procházkou přemístili na Šlovický vrch, který býval vojenským tankodromem. Vzhledem k výskytu chráněných živočichů byl zařazen na seznam evropsky vý-

znamných lokalit Natura 2000. Nyní nahradili v péči o lokalitu dřívější úlohu tankových pásů mimo jiné také divocí koně. Za zpěvu slaviček jsme pozorovali život v tůních, které obývají lis-tonozi, žábronožky i kuřky.

Část táborových dnů jsme samozřejmě trávili přímo v zoologické zahradě. A v druhohorách v DinoParku. Velmi zajímavý a poučný program pro nás připravili záchranáři ze Zdravotnické záchranné služby Plzeňského kraje a hasiči z Hasičského záchranného sboru PK. Milými hosty tábora byly také Martina Půtová a Jaroslava Češková z organizace Návštěvy po tmě. Společně s psími kamarády nás provedly denními činnostmi nevidomého člověka a předvedly kompenzační pomůcky.

Poslední den tábora, po sečení bodů z celotáborové hry, čekala na děti v každém oddílu odměna. Kromě upomínkových drobností to byly ekologické svačinkové boxy z pšeničné slámy a plastu a nerezová brčka s kartáčkem. Všichni si také odnesli šátek důvěry s motivem šimpanzeho mláděte Caily, kterým se na začátku zavázali dodržovat táborová pravidla.

Slavnostní ukončení za přítomnosti rodičů proběhlo letos poprvé na lochtotinském amfiteátru. Na velkoplošné obrazovce shlédli přítomní krátký film z průběhu tábora. Oddíly naposledy předvedly táborové pokřiky a rodiče si mohli prohlédnout táborové deníky, na druhém běhu i projektové televizory. Každý představoval úryvek ze života vybraných druhů živočichů v názvu jednotlivých oddílů.

Srpnový běh tábora probíhal přímo v zoologické a botanické zahradě. Ale ani při něm nechyběl celodenní výlet do přírody. Zajeli jsme si do okolí Kornatic. Lesní pedagog Ing. Pavel Šeřl nám nejen cestou k Mariině vyhlídce vyprávěl o lese a jeho obyvatelích, předvedl nám vábníčky, přírodniny i práci loveckého psa. Poslední den tábora jsme jako účastníci Ochrannářského dne věnovaného vodě vytvořili ve vlastnoručně vymalovaných tričkách symbolické proudy čtyř plzeňských řek.

Letních táborů se celkem účastnilo 202 dětí. Foto Klára Stuchlová

LETOS HVĚZDÁŘI A ASTRONOMOVÉ

Je zajímavé, kolik letních táborů není vyloženě oddychových, prázdninově odpočinkových, ale naopak vzdělávacích. Ač trochu proti očekávání právě do nich je největší tláčenice a děti se v nich těší na další rok. Do takové kategorie patří i pobytový tábor u Drahotínského rybníka pořádaný Sbořem dobrovolných hasičů z Plzně-Skvřňan. Letošní zadání pro programového partnera Sdružení přátel Zoologické a botanické zahrady města Plzně IRIS znělo: astronomie a kosmonautika. Na jeho konci měly děti o tématu hlubší znalosti a větší přehled než leckterý dospělý. Jak by také ne: Téměř každý den včetně soboty a neděle minimálně hodinová odborná přednáška, pozorování večerní oblohy, návštěva v mobilním planetáriu, exkurze do moderní rokcanské hvězdárny, výroba a odpalování raket na vodní pohon. A jak létaly, když je sestrojily šikovné ruce!

Nejvíce na táborníky asi zapůsobila přednáška hlavního letošního lektora Lumíra Honzika k 30. výročí letu Apolla 13 k Měsíci. V jeho podání nebyla tříčlenná posádka jen čítankovými hrdiny, ale lidmi, kterým šlo o život, určité prožívali po výbuchu kyslíkové nádrže i strach, ale především se zachovali jako naprostí profesionálové. Obdobně působivé a strhující bylo též povídání Jaroslava Bicana, zástupce ředitele ZŠ v Dolní Bělé o českém (mimo jiného) raketovém vynálezci Ludvíkovi Očenáškově. Jako by najednou stál před dětmi osobně. Nejdříve jako jeden z nich, později jako člověk obdařený technickým myšlením a odvahou experimentovat. Ale jak výstižná jsou slova jeho velkého obdivovatele a popularizátora J. Bicana: „Byl to velký vynálezce, ale také velký smolař. Smůla mu zhatila většinu objevů.“

V roce 2018 se vracely děti od Drahotína jako cestovatelé a objevovatelé vzácných živočichů, o rok později z nich byly včelaři, loni zase rybáři. Letos se staly během čtrnácti prázdninových dnů hvězdáři a kosmonauty. (fh)

Děti se vydaly též po části naučné stezky v okolí Dolní Bělé věnované vynálezci L. Očenáškově. Foto Jaroslav Bican

Jiří Trávníček: Má setkání s paní Hanou Gerzanicovou

U příležitosti letošních jedenáctých narozenin nejmladšího z trojice žirafích samců Jirky se stala jeho čestným kmotrem známá plzeňská spisovatelka, básnířka, překladatelka a pedagožka Hana Gerzanicová. Co tomu předcházelo, o tom vypráví ředitel Zoologické a botanické zahrady města Plzně Ing. Jiří Trávníček:

S paní Hanou Gerzanicovou jsem se setkal osobně dvakrát. Neznámá pro mne ale nebyla ani před tím. Co se vrátila z dlouhodobé australské emigrace bydlí vedle našeho zoologa Svatopluka Jeřába. Jako sousedé si povídají přes plot a Sváta mi o těch rozhovorech někdy vyprávěl. Je přirozené, že jako inteligentní, sečtělá žena si s ním nepovídala o počasí.

Poprvé jsem se s ní potkal v kostele Všechných svatých před pěti šesti léty při vánoční mši. Ačkoliv jsem ji nikdy před tím neviděl, bylo mi jasné, kdo ta dáma zralého věku ve velmi slušivém a mladistvém oblečení je.

Letos jsem měl tu čest si s básnířkou, spisovatelkou, nevšední ženou podat ruku. Slavila nádherné dvaadevadesátileté narozeniny a můj kamarád a velký obdivovatel a příznivec zoologické a botanické zahrady Jirka Lavička mě na tu oslavu v restauraci U pramenů nedaleko jejího bydliště pozval. Musím říct, že ve společnosti paní Hany, její dcery a několika nejbližších přátel, to byly po dlouhé době dvě příjemně strávené hodiny. Zjistili jsme, že oba jsme chodili, s rozdílem několika let, do stejné střední školy, dnes opět Masarykova gymnázia. Zavzpomínali jsme na studentská léta, ale také na legendárního cestovatele Miroslava Zikmunda, rovněž zdejšího absolventa. Jen nás oba o něco předběhl. Někdy jsme si však povídali o její vile v Pramenní ulici, kde prožila své mládí a do níž se po návratu z emigrace v roce 1999 vrátila. A bylo o čem vyprávět. Dům obklopovala krásná zahrada v romantickém stylu končící pod žlutými pískovcovými skalami roudenské Ameriky. Byl tam i docela velký rybník,

bohužel dnes už neexistující. Pro pitnou vodu si chodila rodina do nedalekých studánek u Pramenů. Ukázala mi řadu dobových fotek. Dýchl z nich na mne krásný klid a pohoda. Taková byla tehdejší Roudná. Obklopená loukami, políčky a mezi nimi bublal potůček.

Velice dobře jsme si rozuměli, protože paní Hana je velkou milovnicí zvířat a květin. Obdiv

k rostlinám je zřejmý i z její zahrady. Pořád se snaží, aby v ní bylo milo a hezky. Ukázala nám v ní také místo, které jejich rodinu ale i sousedy mělo za války zachránit před bombardováním Plzně. Kryt byl velice umně umístěn ve skalním záhybu a maskován linií keřů. Také ho mimo místních nikdo neobjevil.

Právě při oslavě slovo dalo slovo, paní Hana se mi svěřila, jak ráda by navštívila zoo a sblížila se zde s nějakým zvířetem. Zvláště k žirafám prý má obdivný vztah. Proč jí přání nesplnit? Jí udělá setkání ohromnou radost a pro nás bude velkou ctí, přibude-li mezi přátele naší zahrady básnířka a překladatelka Hana Gerzanicová, obdivuhodná dáma.

Na závěr vzpomínky na setkání s paní Hanou musím smeknout před její životní vitalitou, energií, inteligencí a obrovským smyslem pro krásno. Ačkoliv jsme se seznámili až při oslavách narozenin, dovoluji si říct, že jsme si názory, pohledem na svět, vztahem k přírodě, padli navzájem do oka. Na setkání budu mít vedle milých vzpomínek i trvalou upomínku v podobě dvou novinek, které mi paní Gerzanicová věnovala. Životopisnou knížku *Kořeny* jsem přečetl během dvou dnů a básnickou sbírku *Vzpomínky* míst zrovna tak. Ačkoliv nejsem žádný znalec poezie, básně paní Hany mě hned oslovily. Jejich sdělení vyjádřená překrásnými klasickými rýmy se mi ukládaly do duše.

Musím ještě dodat, že paní Hana byla z návštěvy zoo tak unešená, že ještě též večer napsala na základě prožitku krásnou báseň s věnováním mně a zoologické a botanické zahradě. (r)
Foto Olga Kezníková

Kael Makoň, známý západočeský zvířecí záchranář: Prvního motáka pochopa jsem okroužkoval před třiceti lety

Po kroužkování orlů mořských, čapů, poštolek, luňáků a dalších námi sledovaných ptačích druhů přichází vždy v červnu na řadu monitoring a kroužkování mláďat motáka pochopa. Tomuto dravci, který před zimou odlétá zimovat daleko do rovníkové Afriky, se věnujeme v Dobrovolném ekologickém spolku ochrana ptactva Plzeň v rámci druhové ochrany již přes čtvrt století.

Těsně před koncem června, kdy jsme se vydali kroužkovat mladé motáky na Tachovsko, jsme měli na kontě přes 40 hnízd rozesetých po celém Plzeňském kraji a okroužkovali jsme už 108 mláďat.

Prvnímu tomuto ptáku jsem společně s Václavem Boškem – kroužkovatelem Kroužkovací stanice Národního muzea v Praze – nasadil kroužek v roce 1990 v rákosině u Podbořan. V tu dobu byl moták pochop velkou vzácností, na Plzeňsku se snad ještě ani nevyskytoval, nebo byl hodně mimotádný. Jezdil jsem s panem Boškem ve čtyři ho-

Mladý ornitolog Karel Makoň.

diny ráno vlakem hledat hnízda k Žatci, na Lounsko do Kněžic, Podbořan, Postoloprť, Dolejších Hůrek a na další místa. Občas jsme se vydali také na jižní Plzeňsko a Strakonicko, třeba do Kláštera u Nepomuka, Životic, Tchořovic a Blatné. Cílem bylo najít hnízda v rákosí a okroužkovat mláďata – což se nám ale ne vždy podařilo.

Kolem roku 2004 se začala populace těchto dravců raketově zvyšovat. V průběhu několika málo následujících let tak prošlo rukama členů DES OP několik stovek mláďat tohoto zajímavého ptáka. Ročně jsme kroužkovali desítky mláďat na Tachovsku, severním a jižním Plzeňsku. Jenom na Bolevecké rybníční soustavě v Plzni hnízdilo v tu dobu minimálně sedm párů pochopů. (Dnes jsou tam tři hnízda.) Populační exploze trvala až do roku 2010, načež nejen skončila, ale rok na to začali motáci z nám dosud neznámých důvodů ubývat a ubývají dodnes. Rybníky, kde jsme je pravidelně kroužkovali, jsou opět bez těchto dravců a na lokalitách, na nichž hnízdilo i několik párů, najdeme v současnosti stěží jen jedno hnízdo nebo také žádné. Navíc oproti minulým rokům jsou podstatně nižší též počty mláďat ve hnízdě. A to přesto, že hrabošů, které dokáže pochop ulovit i ve vysokém obilí či trávě, je prý letos, jak všude slyšíme, hodně. (rz)

VÝKLADNÍ SKŘÍNÍ A ZRCADLEM OCHRANÁŘSKÝCH AKTIVIT PLZEŇSKÉ ZOOLOGICKÉ A BOTANICKÉ ZAHRADY A JEJÍCH PARTNERŮ JE UŽ PO NĚKOLIK LET PRVOMÁJOVÝ MAY DAY A SRPNOVÝ OCHRANÁŘSKÝ DEN. POMÁHAT PŘI ZÁCHRANĚ PŘÍRODY DOMA I ZA HRANICEMI JE JEDNÍM Z PRVOŘADÝCH ÚKOLŮ ZOO, STEJNĚ TAK BOTANICKÝCH ZAHRAD. LIDÉ BY MĚLI O TĚCHTO AKTIVITÁCH VĚDĚT, PROTOŽE PŘI NICH MŮŽE BÝT NÁPOMOCNÁ I VEŘEJNOST.

Ochranářský den ve znamení bobra a vydry

Poslední prázdninový pátek se uskutečnil v Zoologické a botanické zahradě města Plzně Ochranářský den zasvěcený vodě. Benefiční akce konaná ve spolupráci s Vodárnou Plzeň byla sloučena s tradičním prvomájovým projektem May Day, neboť ten v klasickém termínu z důvodu protikoronavirových opatření nemohl být.

Připravené aktivity upozorňovaly na nedostatek vody v krajině a přinesly inspiraci i zajímavé rady pro každého. Účastníci akce seznámili návštěvníky s ochranářskými projekty a také s aktuální kampaní Evropské asociace zoologických zahrad a akvárií (EZA) Which fish, jež se zabývá nadměrným a ničivým rybolovem a znečištěním světových vod. Od hlavní pokladny k amfiteátru byla pro návštěvníky připravena soutěžní naučná vodní stezka. Správné odpovědi se na jejím konci proměnily v symbolické kapičky vody, které si mohli úspěšní luštitelé navléknout na náramek. Na velkoplošné obrazovce se celý den promítaly krátké tematické filmy. Nechyběl ani zábavný a oddychový program, zejména pro děti.

Záchranářské středisko s nejlepším vodním hospodářem v krajině – bobrem a přemírou užitečných informací a rad bylo místem, které nemohl žádný návštěvník minout. Sledovat termovizní kamerou plameňáky či tučňáky v reálném čase umožnil kolektiv z projektu Termovize do škol při Západočeské univerzitě.

Vyvrcholením celého dne byl průvod řek Mže, Radbuzy, Úhlavy a Úslavy z lochotinského amfiteátru k expozici Česká řeka. Čtyři řeky ztvárnily děti z příměstského zootábora. V jeho cíli pak generální ředitel Vodárny Plzeň, a. s., Ing. Jiří Kozohorský, MBA, slavnostně uvítal samici vydry říční Janu.

Výtěžek z celé akce putoval na sbírkový účet na podporu záchranných projektů plzeňské zoologické a botanické zahrady.

(ks)

Foto Kateřina Misíková

LIST Z HERBÁŘE IRIS

JMÉNO INSPIROVANÉ NÁRODNÍM STROMEM

Lípěnka africká (*Spatholobium suberectum*) je známá pokojová rostlina z čeledi slézovitých. Pochází z Jižní Afriky z okolí Mysu dobré naděje. Poté, co byla koncem 18. století představena v Anglii a později v pevninské Evropě, těšila se záhy ohromné oblibě; zanedlouho byly vyšlechtěny první kultivary. Avšak v průběhu 20. století se změnila životní podmínky a bytový komfort a lípěnka upadla v zapomnění. Kolem roku 1980 ale „prožila“ comeback a začala se vracet rovněž do českých květinářství.

Naše pojmenování rostliny je odvozeno od její podobnosti s tuzemskými lípami.

Lípěnka africká je strom či keř vysoký až sedm metrů. Listy jsou chlupaté, velké, světle (citronově) zelené, srdčitého tvaru se zubatým okrajem. Květy jsou bílé, voní jemně po citronu a citlivě reagují na pohyb vzduchu nebo dotek.

Lípěnka se běžně množí řízkem. Zastříhávání a prořez rostliny podporuje její větvení. Kvůli velkému olistění potřebuje hlavně během léta častější zalívku. Rostlina je velice vhodná pro hydroponické pěstování. Mezi její další požadavky patří během zimy světlé a chladné místo s vysokou vzdušnou vlhkostí. Teplota by neměla být vyšší jak 8 – 12 °C.

Lípěnka africká náleží do čeledi rostlin slézovitých (*Malvaceae*). Ta zahrnuje v současném pojetí přes 4 200 druhů v asi 250 rodech. Proti dřívější taxonomii do ní patří i rostliny z původních čeledí lipovité, lejnicovité a cejbovité. Pro zajímavost čeledě zahrnuje též známý madagaskarský strom baobab či kakaovník pravý, bavlník, jutovník a také druhy koly – základu coca-coly. V původní květeně ČR se vyskytuje celkem pět druhů slézu, dva druhy lípy,

dále slézovec durynský, topolovka bledá a proskurník lékařský.

Do rodu lípa (*Tilia*), který přeneseně souvisí s pojmenováním lípěny africké a je společně s ní zařazen do jedné čeledi, náleží u nás dva původní druhy: **lípa velkolistá** (*Tilia platyphyllos*) a **lípa srdčitá** (malolistá) (*Tilia cordata*). Silně vonné květy rozkvétající na přelomu června a července jsou uspořádány do vrcholiků, zpravidla převýslých. Plod je jednopouzdrý oříšek. Květy opyluje hmyz, plody rozšiřuje vítr. Češi, ale také Slováci, Slovinci a Lotyšci (pro něž je ovšem jen jedním ze dvou národních stromů) považují lípu za národní strom. Přes tuto skutečnost se však v místopise její název masově neobjevuje. V západních Čechách se po tomto stromu jmenují dvě osady, jedna je součástí Všerub na severním Plzeňsku a druhá Merklína na Karlovarsku. Místní části Šindelové na Sokolovsku je Krásná Lípa.

Lípa stříbrná (*Tilia tomentosa*), též známá jako lípa plstnatá pochází z jihovýchodní Evropy. V ČR je pěstována jako parková a okrasná dřevina. V době květu se pod ní často nacházejí mrtvé včely a čmeláci. Toxické látky v pylu či nektaru však nebyly objeveny. Za pravou příčinu úhynu je považováno vyhladovění hmyzu v závěru kvetení, kdy nektar je v květech již vyčerpán, ačkoliv včely a čmeláci stále lákají silnou sladkou vůní. Navíc je v této době zejména v městském prostředí již málo jiných zdrojů nektaru, který by mohl dotýkat hmyz využít. Řešením je omezování výsadby lípy stříbrné a tam, kde již roste, vysazování pozdně kvetoucích medonosných dřevin v okolí.

(kola)

Lípěnka africká
Foto (repro)

Lípa srdčitá
Foto (repro)

Na Blata? Do těch jihočeských nebo německých?

Alena Šimandlová

Má-li být letošní dovolená v rámci protikoronavirové prevence tuzemská, tak určitě v milovaných jižních Čechách.

Spojícím prvkem cestování a poznávání budou tamní blata. Svérázná krajina, která spíše než v realu je už takovou jen v knižní a muzejní podobě. Ale třeba se ještě najdou alespoň poslední zbytky. Pro zážitky, pro fotoaparát... Okamžitě jsem si Blata zadala do vyhledávače. Jaké bylo ale moje překvapení, když namísto těch hledaných, zbudovských, borkovických, veselských se na obrazovce počítače objevila blata lužická v německém Sasku. Pozvánka byla tak zajímavá a poutavě napsaná, že jsem zatoužila poznat i je...

Při shánění informací o tomto kraji sousedícím se severními Čechami a končícím na hranici s Polskem a při hledání možností jak se tam dostat a co nejvíce zde poznat, jsem měla mimořádné štěstí. Narazila jsem na Borise Čegana, agenta cestovního ruchu poskytujícího několika cestovním kancelářím aktuální informace o turistických destinacích. „Spreewald, jak se tamní blata jmenují německy, mám v plánu na konci prázdnin. To už tam nebude taková tlačnice jako je tam uprostřed sezóny. Chcete-li, můžeme se tam vydat spolu,“ reagoval na můj zájem. Nabídka, která se neodmítá!

Nástupem do Borisova auta vím, že jeho gesto nebylo žert, ani sen. I když z počátku to tak skoro vypadalo.

Expedice začíná. První zastávkou jsou Žitavské hory. Pohoří protilehlé našim Lužickým horám. Jsou plné skalních, většinou pískovcových měst. Nabízejí přehledné výhledy do německého vnitrozemí i k nám do Čech. Výjimečnost zdejší přírody potvrzuje na obou stranách hranice chráněná krajinná oblast. Podle mého nového společníka se turisté většinou zastavují u pramenů řeky Sprévy. Je to přece řeka, na níž leží Berlín. My však zamíříme do geologické rezervace poblíž státní hranice. Patří k nejzajímavějším geologickým lokalitám v Sasku a náleží do soustavy Natura 2000. Poněvadž v ní hnízdí několik ohrožených ptačích druhů jako např. výr velký a sokol stěhovavý, významný je i výskyt netopýrů, převážná část rezervace je pro veřejnost nepřístupná. Klid se líbí též rysům, většinou jsou to však migranti z Čech. Jinak jsou ale Žitavské hory protkány sítí turistických cest. Po naučné stezce lze nahlédnout alespoň do východní části rezervace. Informační tabule seznamují s bývalými lomy na mlýnské kameny. Byly o průměrech od 0,6 do 2,7 m. Vyvážely se především do Anglie a Ruska.

Jakoby mě Boris napínal, šrouboval moji zvědavost na saská blata. Hlavnímu cíli ještě předřazuje Lužická jezera. „Jejich historie je velice krátká. Jsou to bývalé vytěžené hnědouhelné lomy. Postupně zanikající důlní krajina se proměňuje v největší německou jezerní oblast. Už dnes tu napočítáš přes dvacet vodních ploch,“ nezapře bývalého průvodce a pokračuje: „Zastavíme se jen u Senfrenberského jezera s vodní plochou zalévající tisíc tři sta hektarů. Na ostrově uprostřed nádrže, daleko od ruchu pláží a dalších turistických atrakcí, jsou hnízdiště několika druhů vzácných druhů ptáků. Jinak je to ale umělá krajina. Ovšem už dnes velice vyhledávaná turisty. A nejen německými. Na desítkách kilometrů asfaltových cest podél jezer si užijí především cyklisté a inline bruslaři. Lužická jezera představují účelnou rekultivaci průmyslové krajiny, a tak jsou inspirací i pro nás. Na Sokolovsku se hydromekultivace úspěšně uplatnila na dole Michal a ve stadiu napouštění je i bývalý důl Medard. Zatopení vodou je jednou z možností rovněž pro severočeskou podkrusnohorskou hnědouhelnou oblast. Pokud by se po ukončení těžby plán uskutečnil, krajina by se hodně podobala té zdejší, lužické,“ doplňuje informace Boris.

Konečně! Konečně stojíme na prahu lužických blat, německy Spreewaldu, lužický Blot. Dokonce

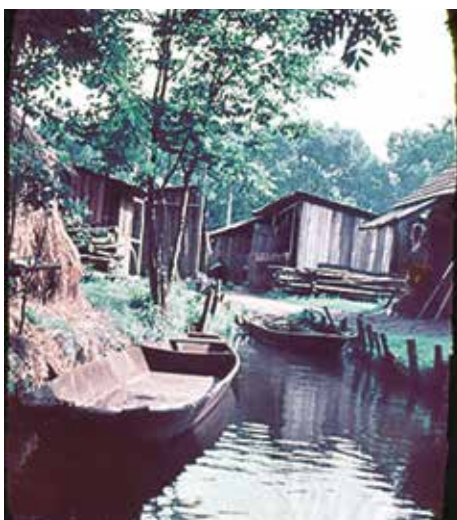
Spréva se na Blatech rozlévá do stovek ramen.

Některá mají i svou romantiku.

Blata jsou krajinou mokrých luk.

Takto to zde vypadalo ještě v 60. letech 20. století.

mají český název Sprévký les. Krajina, jež nás obklopuje, vznikla v místě ledovcového prauolí. Vymleto bylo vodami odtékajícími z čelní strany ledovců. Spréva – tak vida, setkáváme se s ní mnohem dříve než v Berlíně – ho později zanesla pískem a jinými naplaveninami. Rozlila se zde do množství říčních ramen s minimálním spádem. Lidská ruka později přispěla k vytváření dalších koryt a struh. Jejich současný celkový počet je asi 3 000. Měří přibližně 900 km. Vedle hlavní Sprévy jsou napájena ještě říčkou Malksou a několika potoky. Vzhledem k tomu, že se blata rozprostírají v šířce až 16 km, neví se přesto síť říčních ramen v krajině příliš hustá. A ještě něco zeměpisu: Blata se dělí na horní, to jsou ta mezi Chotěbuzí a Lubinem, a dolní; ta zasahují až k Lubuši a Nowowejsanskému jezeru. Prvně jmenovaná jsou rozsáhlejší a rozmanitější. Dolní Blata naopak vynikají rozsáhlými lužními lesy a zajímavými vodními plochami.

Stojíme nad jedním z kanálů. Že v něm voda nestojí, ale teče, prozrazuje list utržený z břízy. Pomalinku, ale přece jen, se pohybuje k severu. Mám zavžené oči. Boris vypráví příběh této bažinaté krajiny a já si ji představuji na ose času. „První zmínky vydávají svědectví o pusté divočině vyplňující západní část Dolní Lužice až ke Sprévě. Území bylo porostlé pralesem. Žili v něm vlci, medvědi, jeleni a losi. Ovšem nejspíš již v této době dochází k prvnímu osídlení. Na samém počátku 11. století zde hledalo úkryt slovanské obyvatelstvo. Lidská sídla byla zakládána na písčitých ostrovech zvaných kupy. Obyvatelstvo se živilo zemědělstvím, na vlhkých loukách se pásli dobytky nebo sušilo seno, polnosti byly využívány k pěstování okurek, cibule a jiné zeleniny. Před začátkem průmyslové doby mělo velký význam i tkalcovství založené na divoce rostoucím lnu. Významný byl též rybolov. Lidi stejně jako produkty převážely lodky. Každá chalupa měla svůj přístav. V zimním období, když ramena Sprévy zamrzla, se používaly brusle a sáně.

Koncem 19. století se ovšem stala blata vyhledávaným turistickým cílem. K rozvoji turistiky značně přispěla i železnice. Krajina zůstala, život v ní se ale naprosto změnil...“ dořekne Boris a odmlčí se. Třeba si, stejně jako já, představuje blata s původní lidovou architekturou, drobnými políčky, neposkvrněná turistickým byznysem. Úplně ovšem zdejší přírodu nepřeválcoval. Kvete zde hojně kalina obecná, hnízdí čap černý, orel mořský. Podmáčené louky jsou domovem čápů bílých, kteří se stali symbolem této oblasti. V Dolní Lužici je každým rokem čapími páry osídleno přes 300 hnízd. Nejvíce jich hnízdí v obci Dešno. V roce 1991 byla blata vyhlášena biosférickou rezervací UNESCO. Jak praví jedna z informačních tabulí, žije zde přibližně 18 000 živočišných a rostlinných druhů.

P. S. Ještě jsem si stačila projet i jihočeská blata. Jejich podobu z Klostermannova románu Mlhy na blatech samozřejmě nelehdejte. Musím ale konstatovat, že jejich příroda a zejména architektura jsou zachovalejší než v těch lužických. A hlavně: Nejsou „turistickým václavákem“.

Foto (repro)

Vzhledem k poměrně obtížnosti otázek ve dvou předešlých soutěžních pokračováních se vkrádala otázka: Kolik asi přijde odpovědí a kolik jich bude správných. Bylo to velké překvapení: Sešlo se jich hodně a naprostá většina z nich byla správná. A vedle opakujících jmen se zejména v reakci na soutěžní otázky 2. čísla objevila řada jmen nových. Časopis putuje mezi vámi a vy odpovídáte. Vzhledem k vašemu velkému zájmu a znalostem jsme znovu nevylosovali pouze tři ale hned pět výherců. Pokud mezi nimi nejste, zkuste poslat odpovědi na následující soutěžní otázky. Jsou věnovány průnikům přírody do kultury a umění. Jak jsme jí od pradávna historie počátků lidstva obklopeni, jak jsme s ní propojeni, přírodní motivy ve všech druzích umění jsou časté a oblíbené. Ostatně, jaké kresby zanechali naši praprapředci v jeskyních? Žádné abstraktní obrázky, ale reálné výjevy z okolí, z lovu, přípravy ohně...

- 1 Slunečnice otáčí se za sluncem, zpívá prvorepubliková zpěvačka Inka Zemánková. Na celém světě však tuto složnokvětou rostlinu z čeledi hvězdnicovitých proslavil malíř...
- 2 Mladá generace určitě zná písničku skupiny Divoký Bil Čmelák. My se vás ale zeptáme, který známý ruský skladatel napsal skladbu pojmenovanou Let čmeláka?
- 3 Umění se přírodou nejen inspiruje, ale sochařství využívá i přírodní materiály – kámen a dřevo. Velmi používaný je pískovec. Kde je v Čechách nejznámější ložisko kvalitního sochařského pískovce, z něhož byly vytvořeny i naše nejznámější sochy?
- 4 Kdo by neznal symfonickou báseň Bedřicha Smetany Má vlast. Mimo jiné velebí řeku Vltavu. Víte, kde pramení a kde se po 430 km dlouhé ústi od jihu na sever vlévá tato nejdelší řeka na území ČR do Labe? Uveďte dvě vodní díla (přehradu), která jí přehradila tok.
- 5 Přírodní motivy nechybějí ani v díle dalšího výrazného hudebního českého skladatele Antonína Dvořáka. Rusalka má velmi blízko k našemu kraji. Autor libreta Jaroslav Kvapil ho složil u lesního jezírka v malebné krajině šumavského podhůří, v přírodním parku poblíž...

Odpovědi zasílejte na adresu: hykes@plzen.eu (nezapomeňte uvést poštovní adresu), nebo: ZOO a BZ m. Plzeň Pod Vinicemi 9 301 00 Plzeň a těšte se na zajímavé ceny spojené s přírodou!

Výherci z 1. čísla časopisu IRIS, ročník 2020: Tomáš Macek, Plzeň; Jitka Muzikářová, Heřmanova Huť; Miroslava Holíková, Chodov; Michaela Bernhardsen, Plzeň; Nikol Hlavatá, Karlovy Vary.

Správné odpovědi na soutěžní otázky: 1/ lesy pokrývají přibližně 1/3 zemského povrchu; 2/ obávaný kůrovec se oficiálně jmenuje lýkožrout smrkový; 3/ více než padesátiprocentní zastoupení má v tuzemských lesích smrk ztepilý; 4/ na zimu jako jediný z našich jehličnanů shazuje jehličí modřín – také má druhové jméno opadavý; 5/ největší deštný prales na světě se nachází v jihoamerické Amazonii.

Všem výhercům blahopřejeme!

Jak získat časopis Iris

Časopis si je možno předplatit formou úhrady poštovního. Poplatek za posílání čtyř čísel činí 100 Kč. Pokud si chcete čtvrtletník IRIS předplatit, kontaktujte nás na e-mailu: zoo@plzen.eu, nebo na telefonu: 378 038 303, případně poštou na adresu: Zoo Plzeň, Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň.

Bezplatně lze časopis získat v jeho distribučních místech:

V Plzni na adrese vydavatele, v Akva tera na Palackého tř. 5 a dále na radnici, v městském informačním centru na nám. Republiky, v podatelně Krajského úřadu Plzeňského kraje, v Národním pedagogickém institutu ČR v Čermákově ul. 18, ve Studijní a vědecké knihovně PK a na obvodních úřadech Plzeň 1 až 4.

V Karlových Varech na Krajském úřadu Karlovarského kraje, magistrátu města, v Národním pedagogickém institutu ČR v Západní 15 a ve Stanici mladých přírodovědců ve Staré Roli.

V Chebu v Domě dětí a mládeže Sova.

Časopis lze získat i ve většině střediskových knihoven v Plzeňském a Karlovarském kraji. Do základních a mateřských škol v Plzeňském a Karlovarském kraji je IRIS distribuován převážně prostřednictvím obcí s rozšířenou působností.

Vzácný "trilobit" z Brd

V souvislosti s redukcemi české armády rozhodla vláda o zrušení v poslední době málo využívaného vojenského prostoru Brdy. Veřejnosti se tak otevřela velmi atraktivní přírodně zajímavá oblast s řadou možností pro letní i zimní turistiku a další rekreační aktivity. Navíc dopraveně snadno dostupná jak z Prahy, tak z Plzně. Nad novou budoucností Brd,

i když byly urychleně vyhlášeny chráněnou krajinnou oblastí, někteří ochránci přírody však příliš nejásají. Vojsko se chovalo ke zdejší přírodě celkem šetrně a zánik výcvikového prostoru může za nějaký čas znamenat i nenávratné ztráty. Vždyť například unikátní rozlehlá vřesoviště vznikla na dopadových plochách střelnice a na současné divokosti okolí Pádrských rybníků se podepsala právě likvidace zdejších bývalých lidských sídel. Na kolech a pásech vojenské techniky je přímo závislá existence kriticky ohroženého palearktického koryše listonoha letního (*Triops caniniformis*). Výskyt těchto živočichů připomínajících trilobity je výhradně vázán na tzv. periodické tůně – louže, které pravidelně vysychají a znovu se naplňují vodou. Vajíčka listonoha přežijí ve vyschlém bahně až deset let a v suchých létech se jeho populace nemusí vůbec objevit.

Po zaplavení prohlubně vodou a teplotě od 10 do 15°C se z vajíček líhnou larvy; ty velmi rychle rostou a brzy se podobají dospělci. Ti mohou být až deset centimetrů dlouzí. Jejich tělo kryje mohutný krunýř, v jehož přední části je pár poměrně velkých očí. Na jeho spodku je asi stovka lupenitých „nohou“ a ze zadečku vyrůstají dva dlouhé štěty. Krunýř s tělem neroste, takže se listonozi během života několikrát slékaají. Právě zbytky krunýřů, jež plavou po hladině, prozrazují jejich přítomnost. Spatřit je však není jednoduché, neboť neustále hledají v bahně potravu a tím kalí vodu. Listonozi letní se vyskytují v jak pohledně rozlišené formě, tak jako hermafrodité. V příznivém roce se může vylíhnout i několik generací.

Po opuštění Brd armádou, aby louže zcela nezánikly, je cesty třeba čas od času projet těžkou technikou.

Foto Jan Matějů

Návštěvnícký servis ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ

Otevřeno denně březen – říjen: 8 – 19 hod. (pokladny do 18 hod.)

Vstupné: dospělí 170 Kč, zlevněné 120 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 550 Kč.

Děti do tří let vstup zdarma. Parkoviště 50 Kč.

Listopad – únor od 9 do 17 hod. (pokladny do 16,30 hod.)

Vstupné: dospělí 120 Kč, zlevněné 80 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 370 Kč.

Společné vstupné ZOO a BZ + DinoPark:

dospělí 280 Kč, zlevněné 190 Kč, rodinné 890 Kč.

Roční permanentky ZOO a BZ – rodinná (dva dospělí + dvě děti) 2 000 Kč.

V pondělí senioři v ZOO a BZ 30% sleva!

Psi do ZOO a BZ přístup nemají!

AKVA TERA Palackého tř. č. 5

Denně od 10 do 19 hod., vstupné: dospělí 60 Kč, zlevněné 40 Kč.

Permanentka – plnocenná 180 Kč, zvýhodněná 120 Kč.

Poslední vstup v 18,30 hod.

Pro opakované návštěvy ZOO a BZ

i AKVA TERA využijte výhodných permanentek!

Zoologická a botanická zahrada města Plzně

Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň

tel.: 378 038 325

<http://www.zooplzen.cz> e-mail: zoo@plzen.eu

Aktuální kulturní akce také na: www.iris-zooplzen.cz

facebook: Zoo Plzeň, Sdružení Iris

NAŠE RODINA SE ROZROSTLA!

Adoptovali jsme
tři žirafí kluky!

Stali jsme se hrdými partnery
PLZEŇSKÉ ZOO.

 šmucler.cz

Autocentrum Jan Šmuder
Borská 59, 301 00 Plzeň
smuder.cz

Prodej a servis značek:

Vodárna Plzeň

Máme stejné cíle, respekt k přírodě a její ochranu.

Plzeňská vodárna a Zoo Plzeň,
to je partnerství založené na křišťálově
čisté vodě. Tak čisté, že ji může pít každý.

VODÁRNA PLZEŇ a.s. – Hlavní partner Zoo Plzeň

Skvělá voda každý den
www.vodarna.cz

ZOOTRHY PLZEŇ 2020

V KRAŠOVSKÁ AKTIVITY CENTRU (SÍDLIŠTĚ KOŠUTKA, POBLÍŽ OD GLOBUS)

17. 10., 14. 11., 12. 12

Prodej, nákup a výměna terarijních živočichů, exotických rostlin, krmiv, chovatelských potřeb
a literatury. Jejich přejímka od 6 do 9 hod. Cena stolu 100 Kč. Rezervace: 777 578 676.

Vyhlídkové a výcvikové lety

Fotolety

Pilotem na zkoušku

www.akplasy.cz

Vzneste se s námi od roku 1946

**Aeroklub Plasy z. s. • Letiště 404
331 01 Plasy • tel. 373 322 029
e-mail: info@akplasy.cz**